

KOMMUNEDELPLAN FOR GRØNNSTRUKTUR I ARENDAL KOMMUNE

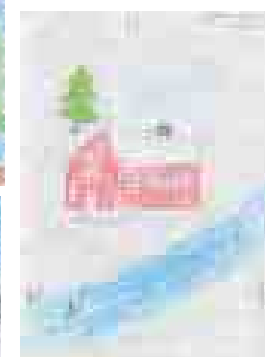
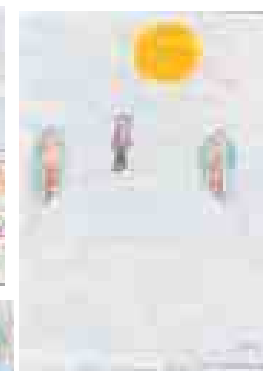
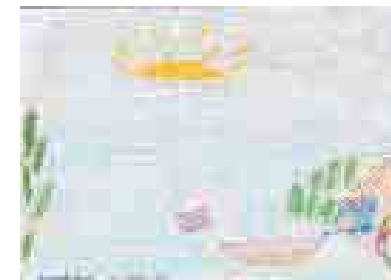
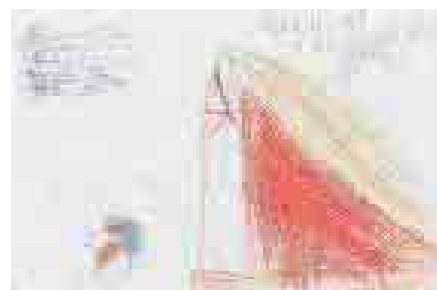

ARENDAL KOMMUNE

Vedtatt i bystyret 2. mars 2005

Innhold

Hva er grønnstruktur/planstatus.....s. 4
Hvorfor grønn kommunedelplan?.....s. 7
Arendals utfordringer.....s. 9
Grønt og blått i Arendal.....s. 11
Friluftsliv og friområder.....s. 14
Hva gjør vi ?.....s. 17
Langsiktig tankegang og planleggingsverktøy....s. 18
Prioriterte tiltak (A-liste).....s. 22
Andre tiltak (B-liste)s. 28
Planleggingsprinsipper og normer.....s. 33
Særskilte utfordringer i grønnstrukturen.....s. 36
Vedlegg (Friomr./sti-løypeplan/lovverk.....s. 43

Å investere i grønnstruktur er å investere i befolkningens fysiske og psykiske helse!

Det er kommunen som offentlig instans som har de viktigste virkemidlene for å ta vare på og forvalte naturverdiene knyttet til grønnstrukturen i byer og tettsteder, gjennom arealplanlegging etter plan- og bygningsloven. Strategier for sikring og forvaltning av de grønne verdiene er like viktige som strategier og planer for bolig- og næringsutvikling, veiutbygging, energiforsyning og avfallsbehandling.

Kommunedelplan for grønnstruktur, eller; "Grønnstrukturplan for Arendal" har fulgt prosessreglene i plan- og bygningsloven og det har kommet inn en god del innspill i løpet av arbeidet. Det har vært flere enkeltpersoner og grupper som har medvirket til å få fram informasjon og vi retter en særskilt takk til dem! Alt relevant stoff er blitt ivaretatt, men det er ikke alt som kommer fram i denne kommunedelplanen. Kommunedelplanen må være overordnet og kan ikke gå i detalj. Den er en plan for oppfølgende tiltak og prioriteringer. Grønnstrukturplanen omhandler heller ikke drift- og skjøtsel, kvalitetsnivå og forslag til utbedringer av hvert enkelt område i grønnstrukturen. Dette hører innunder et annet plannivå. Grunnlaget for å lage slike planer er imidlertid forbedret.

I foreliggende plan er det grønnstrukturens relasjon til friluftsinnteressene som er i fokus; -de fysiske forutsetningene som må være til stede for å bedrive friluftsliv. Den anleggsmessige biten av friluftsområder kommer inn i kommunedelplan for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv. Ved senere revisjoner kan fokus rettes på andre områder, som for eksempel; friluftsliv og kulturmiljø, helse, skole, sjø- og vannareal. Det understrekes at områders verdi for friluftsliv øker jo mer mangfold området har. Kulturlandskap, områder med kulturminner og høy grad av biologisk mangfold gir ekstra dimensjoner til utøvelsen av friluftsliv, men må tilrettelegges for å unngå konflikter.

Kapittelet som foreslår tiltak, prioriteringer og politikk må ses i forhold til de hovedutfordringene som framkommer. I revisjonsarbeidet har det vært nedlagt arbeid i forhold til å tilgjengeliggjøre kunnskap om de grønne interessene via digitale kartsystemer, slik at planleggere, politikere og folk flest kan få lettere tilgang til informasjonen. Dette vil framkomme gjennom internett- og internt saksbehandlingsverktøy. Kommunen kan kontaktes for nærmere informasjon.

I 2004 vedtok Arendal kommune å delta i folkehelsepartnerskapet og prosjektet FYSAK. Det er bl.a. et mål at fysisk aktivitet skal bli en integrert del av kommunens forebyggende folkehelsearbeid. Fysisk aktivitet i friluft fordrer tilrettelegging. Grønnstrukturplanen gir grunnlag for prioriteringer innen dette feltet. I den forbindelse understrekes betydningen av universell utforming; tilrettelegging for alle!

Fra administrasjonen har følgende personer deltatt

Jann B. Nilsen
Knut Nordbø
Kristin J. Fløystad (sekretær)
Robert Svendsen (kart og datatilrettelegging)

Politisk styringsgruppe

Anne Rostad (SV) Arne Austenå (FrP) Lilly Berland (V)

Kommunedelplan for grønnstruktur 2004 har som målsetting å gi nødvendig oversikt over Arendal sine grøntområder og utfordringer, særlig knyttet til fysiske forutsetninger for friluftsliv. Den skal være premissleverandør til kommuneplanen med hensyn til strategier, politikk og sikring av arealer og den skal gi grunnlag for valg og prioritering av konkrete tiltak.

Planstatus

Grønnstrukturplan 2004 behandles og vedtas som en kommunedelpen etter plan- og bygningsloven. En kommunedelpen for grønnstruktur er å oppfatte som veiledende retningslinjer overfor kommuneplanen. Det betyr blant annet at grønnstrukturplanens ulike kart ikke er bindende for arealbruken slik kommuneplanens arealdel er. Kartene er utarbeidet for å gi oversikter, kunnskap og informasjon, samt innspill til debatt. All juridisk oppbinding av arealbruk skal gjøres i kommuneplanens arealdel. For eksempel vil forslag til ny arealbruk i grønnstrukturplanen ikke gis rettsgyldighet før arealbruken har vært gjenstand for vurdering og eventuelt vedtak gjennom kommuneplanens arealdel og/eller reguleringsplaner. Til en slik behandling hører selvsagt med høringsrunder, varsling av grunneiere, etc.

Hva er grønnstruktur?

Grønnstrukturen er veven av store og små naturpregede områder i byen eller tettstedet og deres mer eller mindre sammenheng med større landbruks- og naturområder omkring. Den består av både private og offentlige areal og er alt fra torg, plasser, parker, kirkegårder, løkker, idretts- og lekeplasser til friluftsområder, bekke/elvedrag og andre naturområder. I grønnstrukturen inngår også vann, bekker, elver, tjern, og sjø. Strukturen av sjø og vann kalles også for den blå strukturen.

Grønnstrukturen bør ha et variert innhold og i størst mulig grad binde sammen boligområder, skoler, barnehager, idrettsområder, strandsone og markaområder.

Grønnstrukturens betydning

Grønnstrukturen har både verdi og funksjon:

Verdi:

Hva det grønne har å by på av dyre- og plantearter, av skjønnhet, spenningsopplevelser og sinnsro.

Funksjon:

Arena for dyr, planter og mennesker, mht overlevelse, formering, fysisk utfoldelse, rensing og filterfunksjoner. Ofte har grønnstrukturen betydning i forhold til begge aspektene.

Et grøntdrag kan utgjøre et viktig landskapselement i tillegg til å ha en funksjon som turveg. Begge aspektene må ivaretas.

Klassifisering og verdisetting av arealer i grønnstrukturen kan være aktuelt i vurderinger omkring bygging, bruk eller vern og må ta utgangspunkt i både funksjon og verdi.

Mennesker behøver natur- og grønne områder, først og fremst av helsemessige årsaker- både psykisk og fysisk. Grøntområdene byr på møteplasser, muligheter for fysisk aktivitet og sosial kontakt. Kontakt med natur er til nytte og glede både for den enkelte og for samfunnet og utgjør et viktig bidrag til livskvaliteten til innbyggerne.

Opphold i natur gir både mosjon og mental fornyelse, utfordring og avkobling.

Grønnstrukturen har også betydning for :

- *Estetikken;Landskapsbilde/-byformelement*
- *Biologisk mangfold/økologi*
- *Lokalklima og luftkvalitet*
- *Infiltrasjon, rensing og bortledning av overflate og avløpsvann*
- *Kultur, historie og identitet*
- *Sosial arena*
- *Undervisning, pedagogikk*
- *Myk transport*
- *Bokvaliteter*

Tilgang på kunnskap om naturen vil ha en motiverende effekt for å ta vare på og ta hensyn til natur og biologisk mangfold, generelt.

Visuelle verdier:

Med tanke på arealplanlegging, i sær i byer og tettsteder, er det viktig å være bevisst at det grønne også er av stor visuell betydning og viktig som strukturgivende element. Alt fra trerekker, alléer til store sammenhengende grøntområder.

Det grønne deler opp bebyggelsesstrukturer og skaper

Barcelona. Her utgjør det grønne innslaget en viktig visuell verdi ved siden av andre funksjoner som luftrenser og leveområde for dyrearter.

orden og rom i landskapet. Grønne områder kan utgjøre karakteristiske landskapstrekk som bidrar til å gi et tettsted eller en by identitet og særpreg. Ubebygde arealer som eksponerer seg stort i omgivelsene kan utgjøre viktige landemerker (et fjell/en ås) mens andre områder som elve- og

bekkedaler kan utgjøre viktige skiller i bebyggelsen. Og grønne områder kan ha en viktig funksjon som ramme rundt bebyggelsen eller som viktige "lommer" i bebyggelsen.

Grønnstrukturen som transportnett.

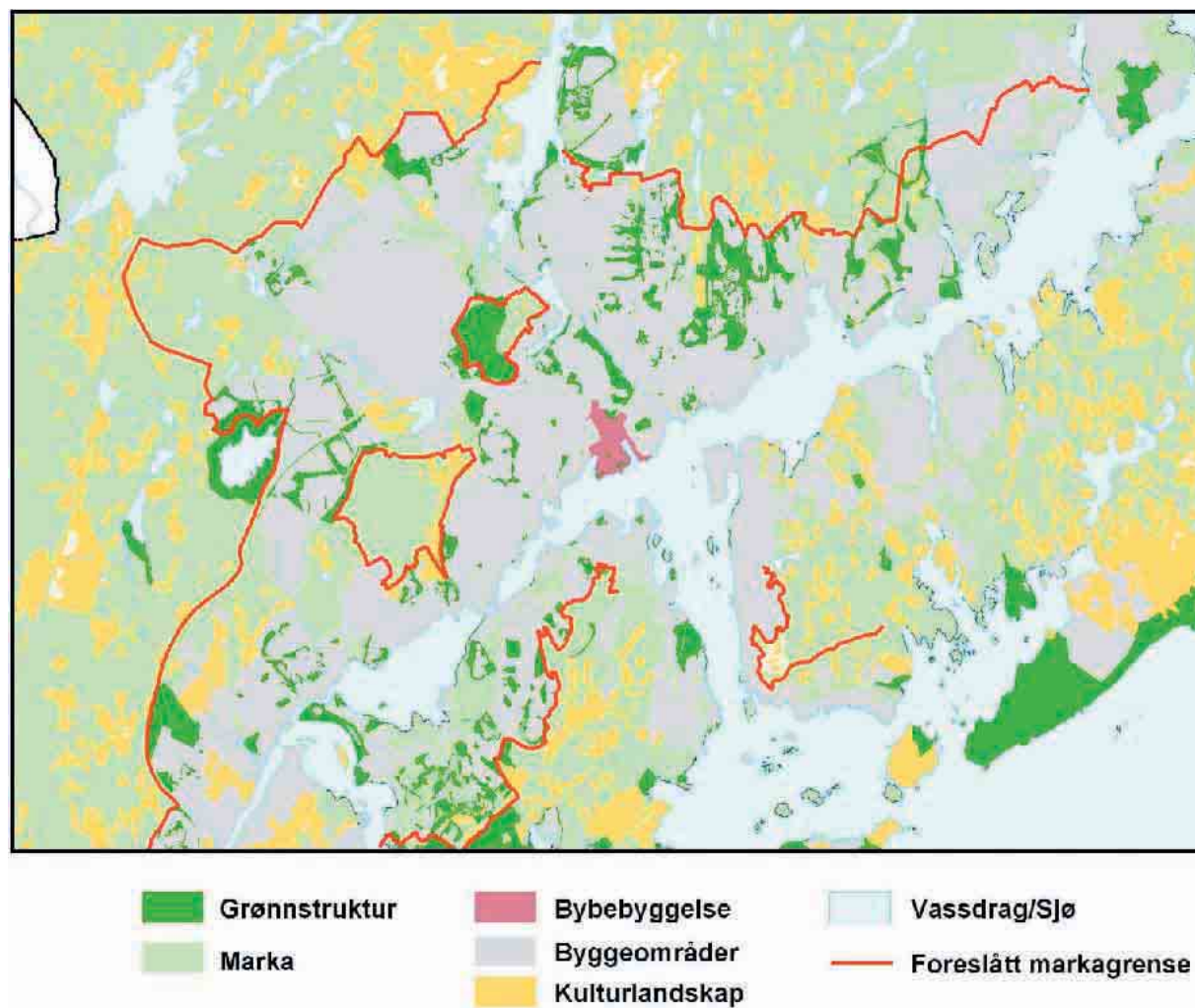
Gang -og sykkelvegnett, stier

og løyper kan med fordel legges til og i sammenheng med grønnstrukturen. Da kan en få til gode forbindelseslinjer mellom skoler, boliger, arbeidsplasser, friluftsområder og marka.

Idealisert by eller tettsted med marka, kulturlandskapet og grønnstrukturen, sjø og vassdragsområder.
 Kilde: DN-Håndbok 24-2003. Marka -Planlegging av by- og tettstedsnære naturområder

Her vises situasjonen i Arendal sentrum og omegn. Som det fremgår mangler vi gode sammenhenger mellom sjø og mark, samt grønne forbindelser langs sjøen -sammenlignet med idealsituasjonen i figuren til venstre

Hvorfor grønn kommunedelplan?

Arendal kommune mangler et politisk dokument som kan gi føringer for å sikre viktige rekreasjons- og eller naturområder.

Kommunedelplan for grønnstruktur i Arendal er en av kommunens strategier for å følge opp nasjonal og lokal miljøpolitikk.

Strategien har sitt vedtak i Kommuneplanen 2003-2013, med handlingsprogram om å revidere grønnstrukturplanen fra 1994. Grønnstrukturplanen fra 1994 var en fin oversikt over fakta og utfordringer, som herved følges opp, med mål om politisering, ajourhold og påbygging.

• Sentral politikk

Å planlegge videre tettstedsvekst under hensyn til grønnstruktur er i tråd med den nasjonale og regionale politikken for en bærekraftig utvikling.

• Fylkesplanen for Aust-Agder

Fokus på gode oppvekstvilkår, inkludert gode muligheter for opplevelser og rekreasjon.

• Generelle utfordringer

I de siste 40-50 år har det skjedd en reell reduksjon av grønne områder i byer og tettsteder. Når vi samtidig vet at 75 % av befolkningen bor i byer og tettsteder blir det viktigere og viktigere å ivareta eksisterende grønnstruktur og naturområder. For å ivareta trengs kunnskap og retningslinjer.

Den bolignære grønnstrukturen i tettbygde strøk er under press. Hovedtendensene er at:

- sammenhenger i grønnstrukturen brytes
 - områdene blir færre og mindre
 - områdene blir mer fragmentert og oppdelt (barrierer som ny bebyggelse, veger, etc)
 - parkmessig andel natur øker
- Det går mot en mindre variert, mer kultivert og "frisert" bynatur.

Stadig nye arealer av interesse for friluftslivet tas i bruk til andre formål.

Årsakene til at de "grønne interessene taper" er flere, men det er en kjensgjerning at de arealmessige forutsetningene for friluftslivet i stor grad styres av samfunnssektorer som har andre mål enn å ivareta områder for friluftsliv. Utover dette er mangel på kunnskap og bevissthet om de grønne verdiene en årsak.

Fortetting med kvalitet fordrer kunnskap om grønnstrukturen og vilje til å ta hensyn til den i den framtidige by/-og tettstedsutviklingen.

Tradisjonell tankegang i Norge er at vi har hatt nærmest ubegrenset tilgang på natur og dette har også preget utbyggingsmønsteret. Utbygging har lagt beslag på tur- og aktivitetsområder, samtidig som den har skapt barrierer til ikke-utbygde områder. Men denne tradisjonen er i ferd med å endres. Bevisstheten om verdien av grønne områder øker.

Hovedutfordringene knyttet til friluftsliv er ivaretagelse av det fysiske grunnlaget for å utøve friluftsliv, nært der folk bor.

Siden hovedparten av befolkningen bor i tettbygde strøk, blir dette en diskusjon omkring videre by/tettstedsvekst.

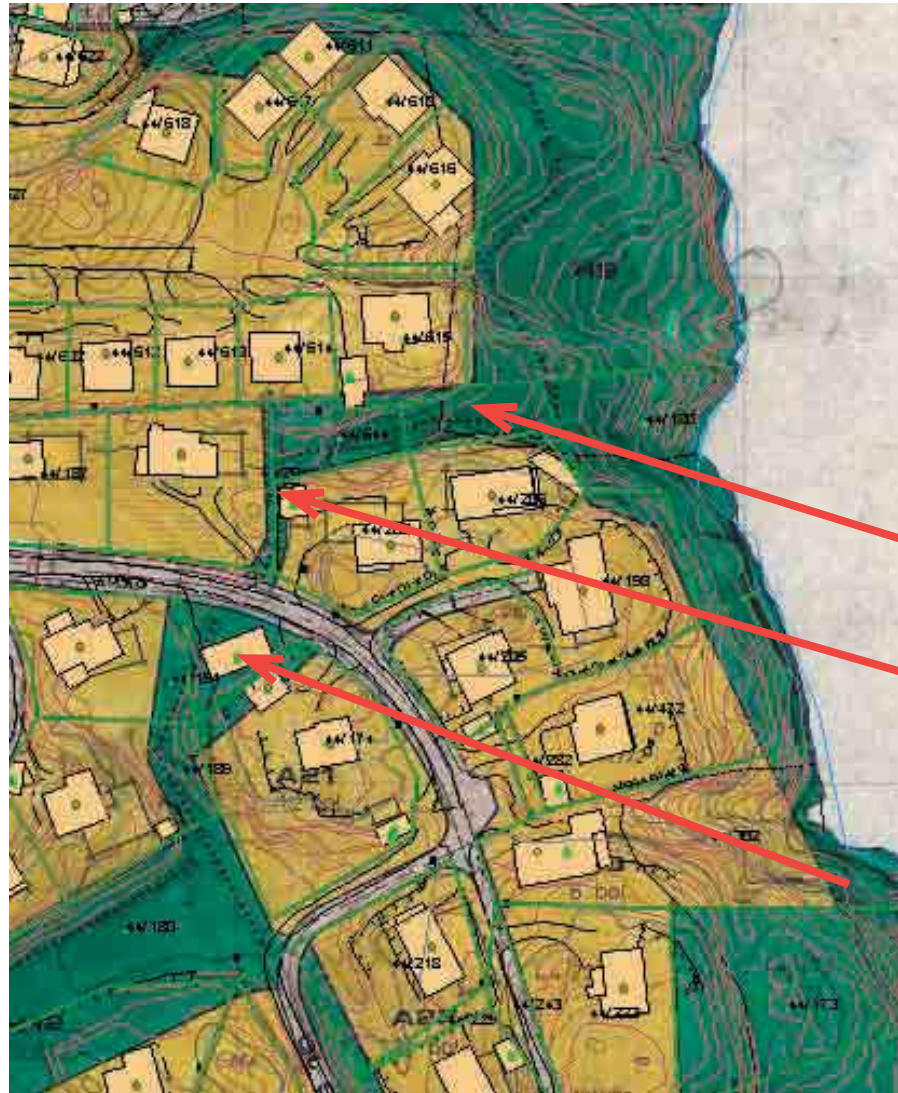
Sentral politikk

- St.meld. nr.23 (2001-2002) "Bedre miljø i byer og tettsteder" ("Bymelding en")
- St.meld. nr.24 (2000-2001) "Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand"
- St.meld. nr.39 (2000-2001) "Friluftsliv, ein veg til høgare livskvalitet"
- St.meld. nr.58 (1996-1997) "Om Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling"
- St.meld. nr.29 (1996-1997) "Regional planlegging og arealpolitikk"
- Rikspolitiske retningslinjer for samordnet areal- og transportplanlegging, barn og unge, verna vassdrag.

Manglende bevissthet

I eksempelet som følger ser vi utsnitt av en reguleringsplan fra 1970-årene. Sammenhenger mellom strand og sjøareal og passasjer mellom og gjennom bebyggelsen var regulert inn som friområder. I årene etterpå er det både gjort fradelinger og utbygginger i strid med planen. (Se piler.) Dette har medført at boligområdet har blitt "en propp" i en grønn sammenheng og det er blitt et boligområde med dårligere kvalitet enn opprinnelig tenkt. Områdene som var tenkt som offentlige friområder mellom bebyggelsen er i dag privatisert og uveisomme. Årsakene til at dette har skjedd er antagelig en kombinasjon av manglende kunnskap om grønnstrukturverdier og lite tilgjengelig informasjon.

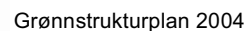
Utsnitt av reguleringsplan. Pilene viser hvor det er gjort fradelinger og utbygginger i konflikt med grønnstrukturen

Behov for tilrettelegging?

Dersom samfunnet av helse- og trivselsmessige årsaker ønsker at folk skal bedrive friluftsliv må det tilrettelegges. Forskning viser at selv om utmarka ligger rett utenfor stuedøra, benyttes den ikke blant deler av befolkningen, dersom det ikke er noen form for tilrettelegging. Terskelen til å gå ut i skog og mark, uten en viss tilrettelegging er for høy. Friluftslivsundersøkelser viser at folk i byene er mer aktive, der det er godt tilrettelagt for friluftsliv, med p-plasser, merka stier og løyper.

Gode forbindelser mellom boliger og ut til områder for friluftsliv er svært viktige for at folk er aktive ute. I Sverige fant man at hele 50 % av brukerne faller fra dersom avstanden til grøntarealet blir mer enn 500 m.

Tegnforklaring

- Lysløyper
- Hovedløyper
- Vegforbindelse sentr./sjø/marka
- Eksisterende grønnkorridor/viktige grøntdrag
- Utviklingspotensiale grønnkorridor

- Friområder
- Landbruk -Natur og Friluftsområder -LNF
- Bybebyggelse
- Bebygde områder
- Europavei
- Riksvei
- Fylkesvei

Målestokk: 1:120 000

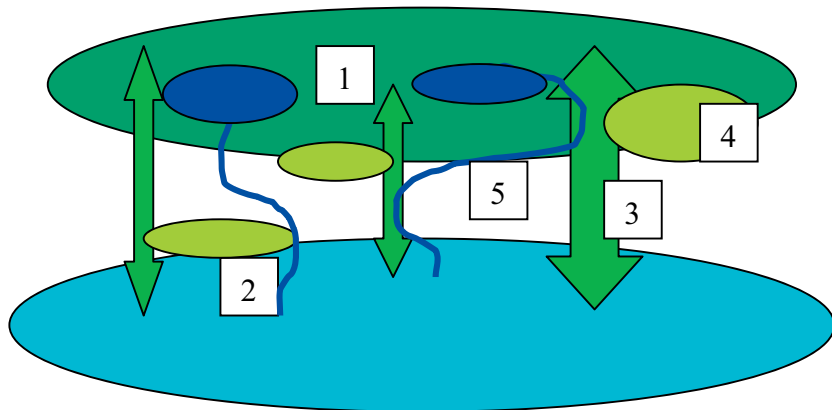
Målestokkriktig i papirformat A4

Kartkilder: Adressekart 2001, Kommuneplanens arealdel 2003 - 2008
Reguleringsplaner Arendal kommune, Veibase, N50
Rettigheter: Arendal kommune og Statens kartverk
Produsert: Arendal kommune 2004

Grønnstruktur i Arendal

Hovedelementene i kommunens grønne og blå areal:

1. **De store sammenhengende arealene på land siden**
2. **Kysten, skjærgården og sjøarealene**
3. **Nervene i grønnstrukturen/Forbindelseslinjene**
4. **Nærturområdene til boliger, barnehager/ skoler**
5. **Vassdrag; elver, bekker, vann/innsjøer.**

1. Områdene innenfor (nord for) E-18, arealene på Nedenes mot Grimstad, samt arealene øst for byen. Dette er meget viktige naturområder både i forhold til landbruk, friluftsliv og naturvern. Ny byvekst må ta tilstrekkelig hensyn til disse sammenhengene. Spredt utbygging i større omfang kan virke forstyrrende på landbruksmiljøene og forringe friluftsb Bruken av områdene.

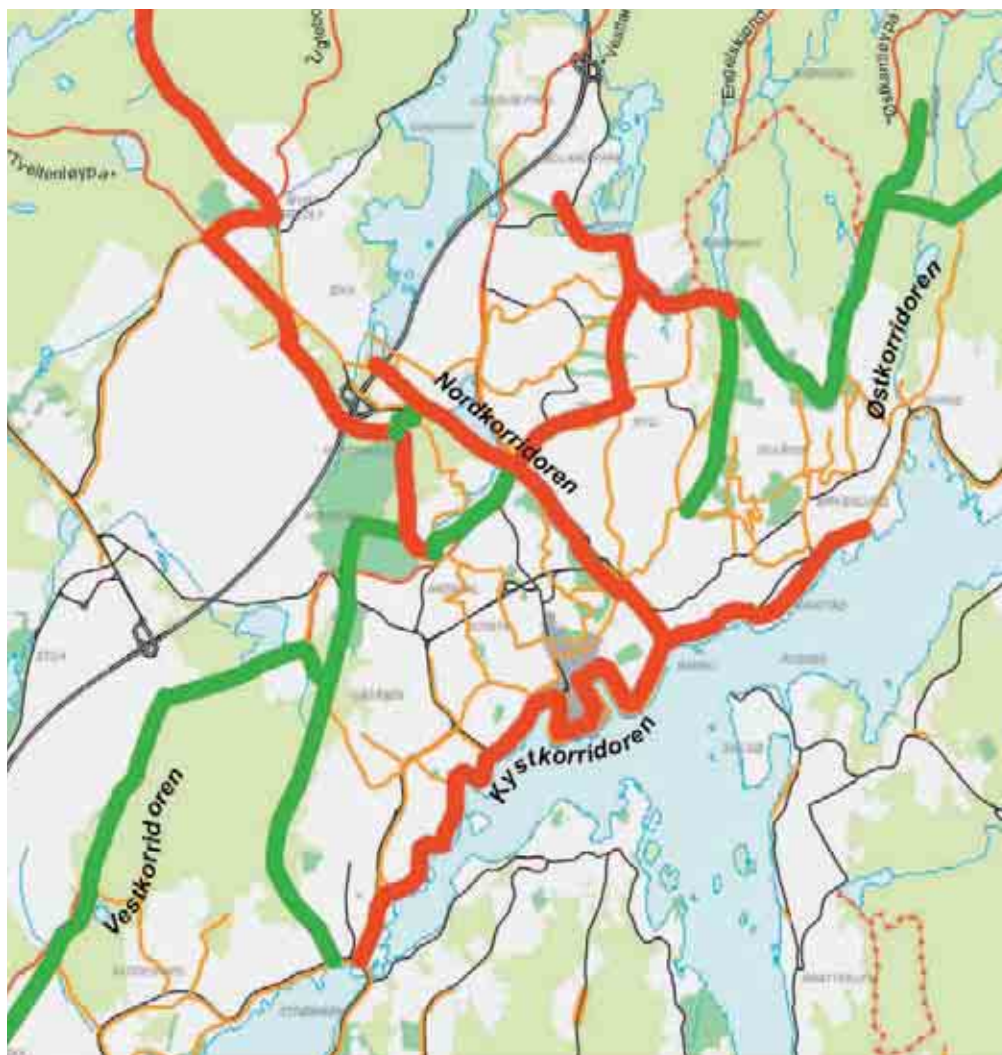
2. Det ytre kystbeltet og de helt sjønære landarealene som **ennå ikke er bebyggt** er spesielt viktige for naturvern og friluftsliv. Kysten og sjøen er like viktig for Arendals befolkning som marka. Utbygging bør i prinsippet styres mot bakenforliggende arealer av hensyn til innbyggere i Arendal, men også i forhold til hele regionen og tilreisende for øvrig. Kysten vår er av nasjonal betydning. Vi får etter hvert også mer kunnskap om sjøarealene som må bli premissgivende for hvilke tiltak som kan tillates hvor.

I mellomtiden må vi følge "føre-var-prinsippet."

3. **En grønn korridor** er bindeledd mellom og til ulike naturområder gjennom bebygde områder. Vi har eksisterende og framtidige som må sikres i den videre byutviklingen, om nødvendig, med regulering! **Dette er nervene i hele grønnstrukturen** og svært viktige for helheten! Det bør være et mål at det store flertallet kan gå på tur fra der de bor, uten å måtte sette seg i en bil, enten fordi det er trafikkfarlig å gå, eller fordi den kjappeste veien er bygd igjen, slik at avstanden til nærmeste friareal er for lang til fots.

I Arendal er det en særlig utfordring knyttet til forbindelseslinjene, Utfordringene er knyttet til sikring, merking og tilrettelegging, samt bevisstgjøring av viktigheten. Her viser vi et kart som illustrerer de viktigste hovedkorridorene fra byen og ut til de omkringliggende friluftsområdene, inkludert langs sjøen.

4. Nærområder for friluftsliv eller **hverdagsfriluftslivets arenaer** er de viktigste områdene å bevare for befolkningen. Å tilrettelegge for "hverdagsfriluftslivet" betyr å prioritere tiltak i nærturområdene og grønnsstrukturen med bl.a. en systematisk opparbeiding og videreutvikling av turdrag med stier, løyper og sammenhenger.

Videre ligger utfordringen i å ta vare på naturområdene tett inntil skoler og barnehager, med hensyn til undervisning, lek og opplevelser.

Til denne kommunedelplanen er det registrert mange områder skoler og barnehager benytter. Det er av stor betydning at utbygging i framtiden tar hensyn til disse områdene. Områdene vil bli tilgjengelig informasjon i kommunens saksbehandlerværktøy.

I stortingsmeldinger understrekes nødvendigheten, og behovet for tilgjengelige og attraktive områder for lek og opphold i nærheten av skoler, barnehager og boliger. Det legges vekt på kartlegging av denne type arealer, planlegging, drift og vedlikehold. Den nasjonale friluftslivspolitikken framhever hvor viktig det er å kunne drive friluftsliv i nærområdene. Der som det ligger dårlig til rette for å komme seg ut direkte fra der folk bor, vil færre drive friluftsliv, flere vil være avhengig av å kjøre bil og behovet for parkering blir større.

5. Vassdragene våre; elver, bekker, vann og innsjøer

I grønnstrukturen inngår som nevnt vann og vassdrag. Vann i natur gir områdene en ekstra kvalitet, både økologisk og estetisk. Der vann og land møtes er det et rikt biologisk mangfold, som også skaper ekstra flotte landskapsbilder vi må være bevisst å bevare. I Arendal er det behov for en overordnet vassdragsplanlegging og en helhetlig vassdragsforvaltning, som gjerne kan ses på i interkommunal sammenheng. Alt fra arealbruk, næringsutøvelse, interesser knyttet til ferdsel, fiske og friluftsliv, til vern om biologisk mangfold og mål for vannkvalitet. For våre verna vassdrag er det tilknyttet rikspolitiske retningslinjer.

Disse retningslinjene sier at kommunene i forbindelse med kommuneplanens arealdel bør klassifisere de utvalgte vassdragsbelter omfattet av varig vern og gi de ulike forvaltningsregler. Dette er et arbeid som bør prioriteres. For øvrig er det et behov å se spesielt nærmere på Nidelva, med hensyn til bruk, vern og forvaltning.

Høstbilde Molandsvann. Det er viktige landskapsinteresser knyttet til vann og vassdrag. I sonen der vann og land møtes får vi ekstra rike biotoper, som også gir seg utslag i rikere landskapsopplevelser, som vi må ivareta mest mulig urørt.

Vernede vassdrag:

- **Lilleelv**
 - **Molandsvassdraget**
 - **Vegårvassdraget**
- (Øynesvann og Jorstadvann er deler av dette vassdraget).

Utnytt vannveiene i kommunen!

Start turen med kano/kajakk fra Langsækvannet i byen og padle under Langsækryssset, E-18 og helt fram til Nesheim skole i Austre Moland. Trill farkosten på g/s-veg videre langs E-18 ca. 1800 meter til Holtebekk og Molandsvannet. Opplev Molandsvannet og padle deg helt ned til Sagene. Trill deretter ca. 600 meter på bilveg fram til Langansvannet. Her kan du padle helt ut til sjøen ved Nesken og videre til sentrum om ønskelig. Denne runden viser det store mangfoldet av natur og kulturhistorie i vår kommune, en unik opplevelse rett i "byens bakgård." På turen kan du fiske gjedde i Longumvannet, aure i Molandsvannet og makrell i sjøen.

Friluftsliv

I utgangspunktet har friluftslivet gode kår i Arendal kommune. Vi har et bredt spekter av friareal på land og sjø, langs kysten, i skjærgården og i innlandet. Det er også slik at de aller fleste har kort veg til friluftslivsområder. Viktig å framheve er at friluftsopplevelsene i vårt område ikke bare er knyttet opp mot naturen alene. Mye av friluftsopplevelsene, særlig langs kysten, er vel så mye knyttet til de kulturmiljøene vi ferdes i; eldre bebyggelse som spiller på lag med vårt småskalalandskap. Likeledes alle områder med kulturminner og rike kulturlandskap.

Arendals mest benyttede friluftslivsområder:

1. Arendal nord med løypenettet omkring Granestua (Området fra Birkenlund inn mot Stølen og Granestua og mot Dalen-Saltrød veien i Arendal øst)
2. Arendal vest med Kjenna
3. Hove-Spornesområdet Stølsviga –Graudvika Merdø, Gjessøya, Skjærgården
4. Lysløypene
5. By -og bolignær natur/ natur omkring skoler og barnehager

Hove-Spornesområdet er kanskje det området flest benytter, også med tanke på alle besøkende til Arendal. Friluftsområdet er en del av Raet landskapsvernområde med de utfordringer dette gir med hensyn til bruk og vern. Det er laget en forvaltningsplan og en utviklingsplan for området som skal følges opp for å utvikle området best mulig i framtiden. Foruten de mer kjente friluftsområdene er det et

faktum at de mest benyttede friluftslivsområder er den by-og bolignære naturen; hverdagsfriluftslivets arenaer. Småturer, småaktiviteter i hverdagen, hundelufting, bading, trim og lek utgjør samlet sett en meget stor andel av vår friluftslivsaktivitet. Det foregår der folk bor, eller i forbindelse med aktivitet knyttet til skoler og barnehager. For helse og trivsel er disse områdene kanskje de viktigste områdene!

I Arendal har vi følgende hovedturløyper

1. Tveitenløypa
2. Frolandsløypa
3. Engelskjønnløypa
4. Molandsløypa
5. Østkantløypa, fra lysløypa
6. Ugleboløypa

For disse løypene er det inngått skriftlig avtale mellom Arendal kommune og O-gruppa i IK-Grane som, i samarbeid med AMIL og Myra Ungdoms og idrettslag, har avtale med grunneiere om merking og rydding.

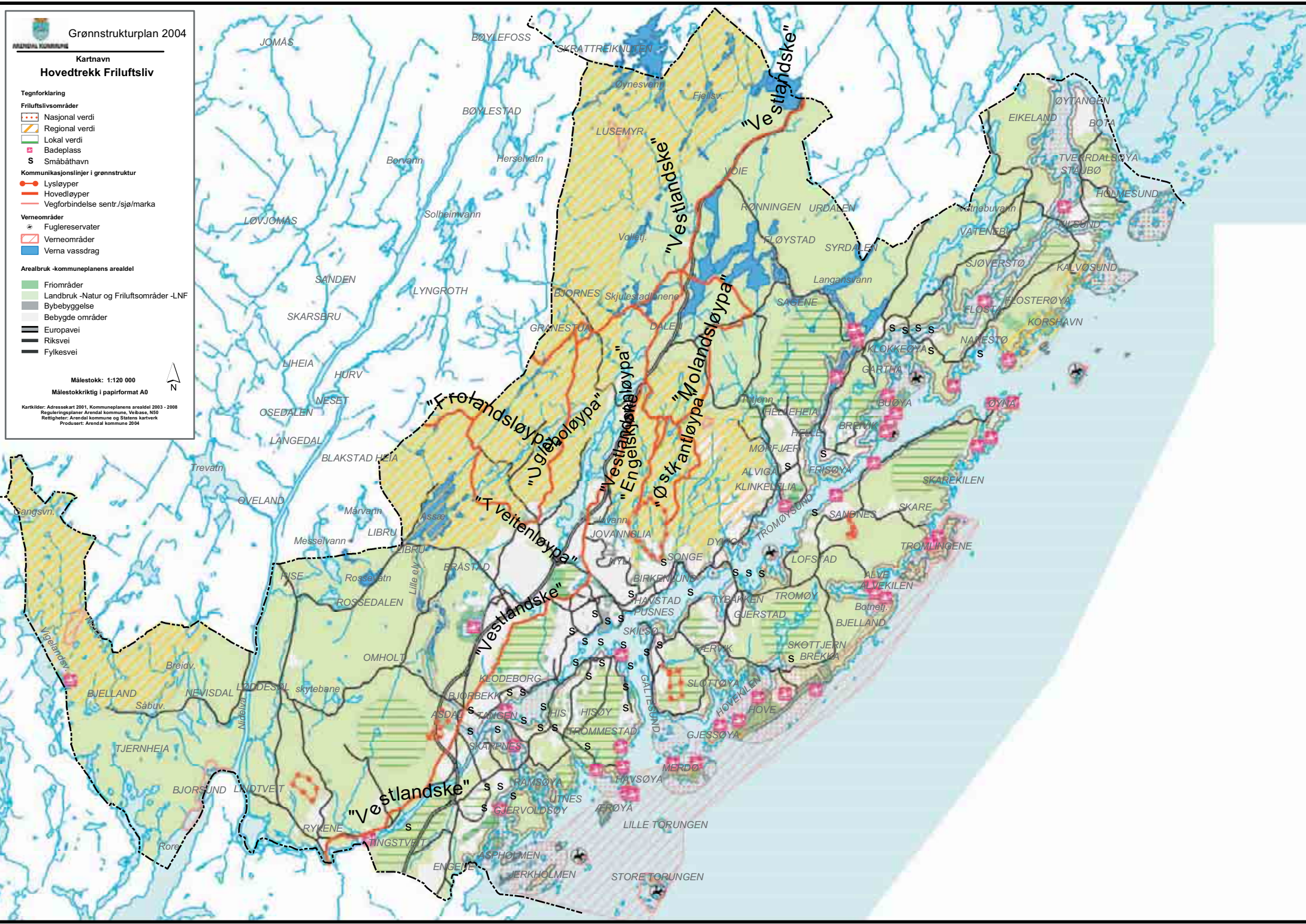
Frionråder

I kommuneplanen 2003-2013 har vi disponert områder under tittelen "frionråder" Dette er områder som enten er :

- Offentlig eide
- Regulert til formålet
- Sikret gjennom avtaler

Til grønnsstrukturplanen er det laget en tabell over alle disse områdene, med informasjon. I digitale kart vil informasjonen komme opp ved å klikke på områdene. Denne informasjonsbasen kan utvikles videre etter behov. I vedlegg her framgår kart og tabell over frionrådene.

Noen utfordringer i Arendal med hensyn til friluftsliv:

- Privatisering og gjenbygging av gamle vegfår, stier, smett og snarveier
- Manglende eiendomsrett eller avtale om tilrettelegging på områder i skjærgården, mht renovasjon, skjøtsel, etc.
- Gjengroing av stier, løyper, historiske veger og kulturlandskap
- Tilrettelegging for universell utforming
- Behov for merking av veier ut fra sentrum til grøntområdene (Benevnt forbindelseslinjer by/sjø/mark i kart)
- Tilrettelegging i form av p-plasser til friluftslivsområder, rydding, merking av stier og løyper. Dersom vi holder Arendal nord sitt løypenett mot Granestua utenfor, er det ingen utbredt form for merking av sti- og løypenett i kommunen.
- Brudd i sti- og løypesystem
- Balansert tilrettelegging for friluftsliv i forhold til natur- og viltverdier, samt land -

bruksdrift; jordbruk, beite og skogbruk

- Kvalitetsheving av intensivt brukte friluftslivsområder
- Mangel på skriftlige avtaler i forhold til stier/løyper
- Mangelfullt med turmulig-

heter *langs* sjøen, både pga topografi, og fordi det er privatisert

- Manglende oversikt over viktige små og store passasjer gjennom bebyggelsen og ned til sjøen -og privatisering av disse
- Konflikt mellom ulike miljømål, som tidligere påpekt
- Vegutbygging, særlig E-18 og ny riksveg Myrene-Stoa
- Konflikt med uønsket og ulovlig motorisert ferdsel til vanns og lands

Det må være et mål at ivaretagelse av kulturlandskapet i hovedsak skjer gjennom aktivt jordbruk og ikke kunstig åndedrett gjennom støtteordninger

Arendal innehar et nettverk av gode stier, men foruten stinettet knyttet til Granestua, mangler merking og skilting, samt p-plasstilrettelegging, og ikke minst avtaler mellom grunneiere og brukere.

Hva gjør vi ?

Ut fra den situasjon og de utfordringer Arendal står overfor foreslås i dette kapittelet oppfølgingstiltak for å ivareta og utvikle grønnstrukturen. Bakgrunn for tiltak og prioriteringer er innspill som har kommet i prosessen, samt utfordringer som framkommer under kap 2.og kap. 4; Særskilte utfordringer.

Planleggingsverktøy

- Oversiktsplan som denne, normer, planleggingsprinsipper og kunnskapsoppbygging/GIS.
- Langsiktig arealplanlegging gjennom kommuneplanens arealdel.

Sikringstiltak

For å bedre allmennhetens tilgang til friluftsområder kreves det ofte innsats fra det offentlige, i form av sikring. Sikringsformer kan være:

1. Disponering/Båndlegging i kommuneplanen (signal om framtidig ønsket arealbruk)
2. Regulering etter plan- og bygningsloven (Kan gi grunnlag for ekspropriasjon)
3. Erhverv gjennom oppkjøp
4. Erhverv gjennom avtaler/servitutter (partielle rettigheter), for eksempel om evigvarende bruksrett
5. Ekspropriasjon med hjemmel i Oregionsloven (Sjeldent brukt i denne sammenheng)

Ordet "sikring" brukes som oftest der det offentlige går inn og kjøper areal til friluftsformål, eller der vi får til langvarige avtaler (40 år +). jfr. pkt. 3 og 4. Kjøp er den beste sikringsformen, planer kan endres. Alt sikringsarbeid bør imidlertid i hovedsak skje gjennom arealplanlegging i første omgang, slik at det offentlige kan opptre forutsigbare og slik at det blir åpne og gode prosesser rundt tiltak. Sikringsarbeid kan være tidkrevende og kostbart, i sær sikringsformene 1,2, 3 og 5. Det betyr at det må prioriteres

hardt med hensyn til å sikre områder via disse formene.

Finansiering

Manglende finansiering er dessverre ofte årsaken til at positive tiltak strander. Der som vi vil komme lenger må det avsettes midler i de årlige budsjettbehandlingene. Støtte til sikringsarbeid fra andre offentlige myndigheter er mer aktuelt å få, dersom en kommune har oversiktsplaner for sitt sikringsarbeid.*

Foreliggende grønnplan er et incitament i så måte.

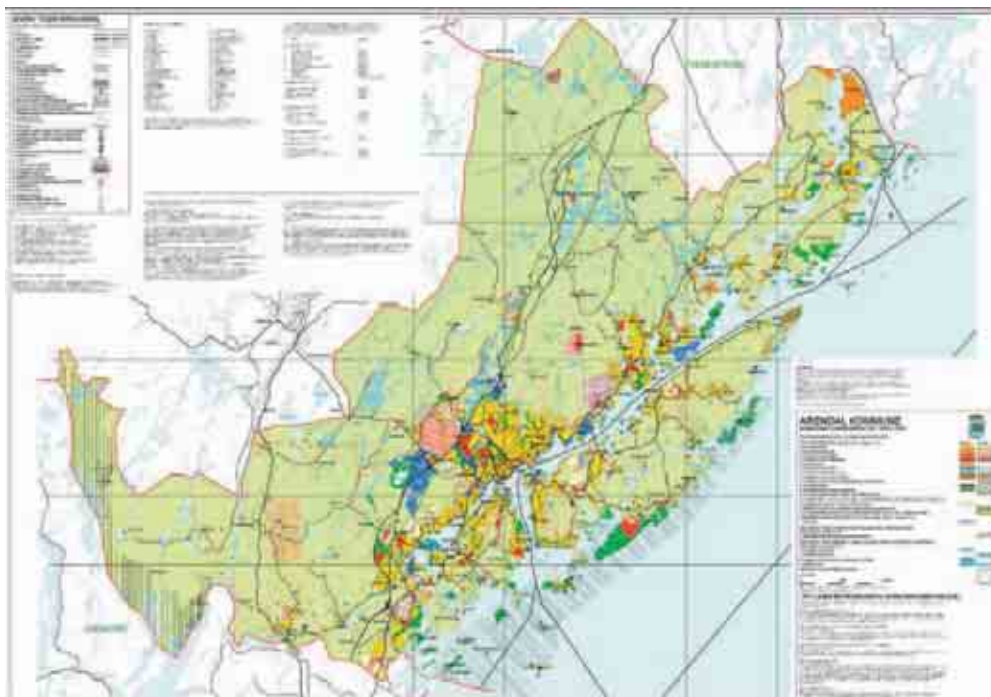
* For friluftsområder kan kommuner og interkommunale friluftsråd søke om fylkeskommunale midler og statlige tilskudd til sikring av friluftslivsområder og/eller til kompensasjon til grunneier for å få istand avtaler om bruk og tilrettelegging. Den statlige ordningen forvaltes av direktoratet for naturforvaltning (DN) og nærmere vilkår for statlig tilskuddsordning går fram av et årlig rundskriv som MD sender ut. Lokale lag, organisasjoner, mv. oppfordres til å ta initiativ overfor kommuner/friluftsråd for å fremme sikringssøknader. Søknader som er behandlet og prioritert i en kommunal prosess etter plan- og bygningsloven vil bli prioritert. Likeledes vil areal som blir/vil bli intensivt brukt til friluftsformål bli prioritert. I stortingsmelding nr. 39 (2000-2001) "Friluftsliv - en veg til høgare livskvalitet" går det fram at de mest pressa områdene langs kysten skal prioriteres. Nærområder og turveger i og ved byer og tettsteder har også høy prioritet.

Langsiktig tankegang og planleggingsverktøy

Kommunens viktigste virkemiddel for natur- og friluftsförvaltning, er kommuneplanens arealdel :

Den legger grunnlaget for arealbruken i kommunen og således også premissene for de grønne områdene. Det er først når arealbruk fastlegges i kommuneplanens arealdel etter plan- og bygningslovens formål at arealbruken er juridisk bindende.

Gang- og sykkelveger som knytter sammen større natur- og friområder og sikrer adgang til rekreasjonsområder,

bør markeres som *viktige ledd i kommunikasjonssystemet, og deler av grønnsstrukturen* bør synliggjøres , også i byggeområdene, som friområder, der det er viktig.

By-og tettstedsvekst -bevaring av grøntområder

Framtidig by-og tettstedsutvikling er tjent med å bevare bestemte naturareal og sammenhenger for å kunne tilby gode bo- og stedskvaliteter for fremtiden. Dette var det enighet i bystyret om under behandling av denne planen den 2. mars 2005.

I innstillingen fra driftsstyret var det foreslått å innføre grenser mot utbygging; et begrep som ble satt opp i mot begrepet "markagrenser." Bystyret vedtok ingen av disse begrepene. I stedet ble følgende vedtatt:

4A: "Arbeidet med avgrensningen av de viktige grøntområdene i grøntstrukturplanen tas med i rulleringen av kommu-

neplanen. Her skal en klargjøre grøntområdenes status i forhold til grunneiere, allmennhetens interesser og lovverk.

4B: Åsbieskogen som har omsluttende grenser er unntatt fra dette. Her betyr grensemarkeringene at områdene innenfor grensen tenkes utviklet med forskrifter eller reguleringsbestemmelser som skal avklare forholdet mellom skogsdrift, kulturminner, friluftsliv og biologisk mangfold.

På neste side vises de grensene som ble foreslått som "grenser mot utbygging." Grensene er blant annet satt ut fra der en mener by/tettstedsutviklingen er tjent med å stanse av hensyn til bo- og rekreasjonskvaliteter, samt landskapshensyn i et langsiktig perspektiv (minst 50 år).

Etter bystyrets vedtak skal kommuneplanen avklare status for disse områdene. Se også kart side 15.

ARENDALE KOMMUNE

Grønnstrukturplan 2004

Kartnavn

Forslag til Grenser mot utbygging

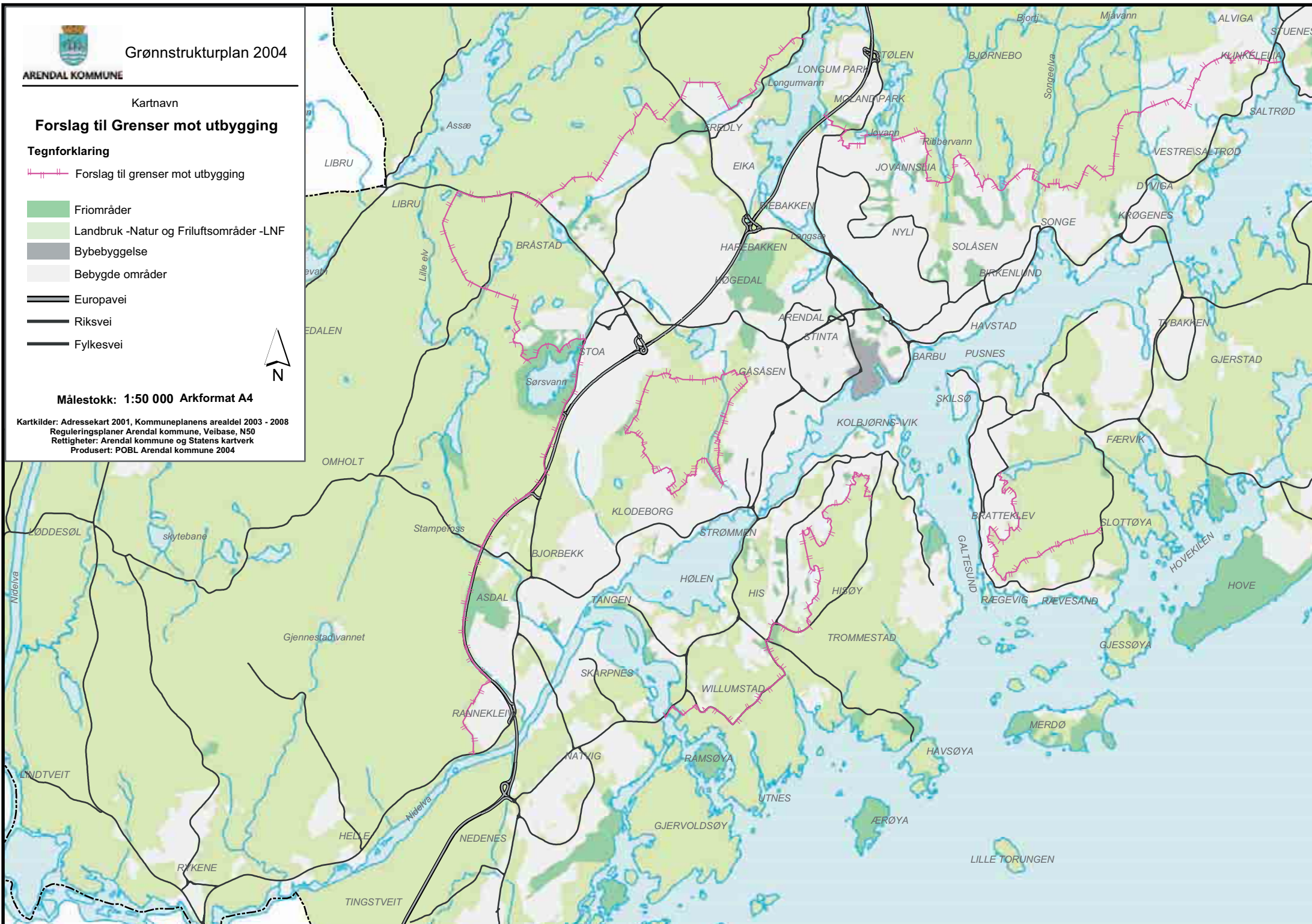
Tegnforklaring

— Forslag til grenser mot utbygging

- Frimeråder
- Landbruk -Natur og Friluftsområder -LNF
- Bybebyggelse
- Bebygde områder
- Europavei
- Riksvei
- Fylkesvei

Målestokk: 1:50 000 Arkformat A4

Kartkilder: Adressekart 2001, Kommuneplanens arealdel 2003 - 2008
Reguleringsplaner Arendal kommune, Veibase, N50
Rettigheter: Arendal kommune og Statens kartverk
Produsert: POBL Arendal kommune 2004

Tiltakslister

"Ønskelistene" over tiltak følger i tabellsform, i en A- og B-liste. Tiltak på A-lista er prioritert og vil bli framlagt for politisk behandling før tiltak på B-lista. (Kartoversikt motstående side.) Det må i tillegg være rom for å fremme andre forslag, dersom det dukker opp positive tiltak vi ikke har oversikt over i skrivende stund.

Prioriteringene av tiltak er gjort ut fra følgende kriterier:

1. Mål i kommuneplanen 2003-2013*
2. Tiltak som det haster å gjøre noe med fordi det er fare for snarlig forverring av situasjonen
3. Synlige tiltak og tiltak som kan øke friluftslivsaktiviteten blant befolkningen

Sikring av friluftslivsområder prioriteres dersom:

- Området ligger innimellom eller nært til tettbebyggelse
- Området krever tilrettelegging
- Bruken eller brukspotensia

let overstiger rettighetene i friluftsløven

- Området har særlige kvaliteter i friluftsløymed (naturkulturkvaliteter)
- Områder med intensiv bruk og stor bruksverdi (er/vil kunne bli)
- Områder kan skape sammenhengende stisystem

(Sikringskriteriene er i samsvar med hvordan Friluftsrådenes Landsforbund (FL) og Direktoratet for Naturforvaltning (DN) tenker i forbindelse med gjennomføringen av et prosjekt med sikring av friluftsområder på kyststrekningen fra Østfold til og med Hordaland. I en sikringsrapport fra dette prosjektet er det gitt følgende konkrete anbefaling som gjelder Aust-Agder fylke;

*"For skjærgårdsparkfylkene bør sikringsinnsatsen konsentreres om **landfaste** områder nær befolkningstygdepunktene".)*

Dette viser en klar dreining i innsatsen, som tidligere har prioritert øyer og holmer.

Men selv om innsatsen ret-

tes mot friluftsområder og badestrender på land, trengs fortsatt arbeid med sikring på øyer og holmer nær befolkningstygdepunkt, blant annet der det er et stort behov for tilrettelegging . (WC, søppel, etc.) Således er begge typer områder med.

*Mål vedtatt i kommuneplanen 2003-2013

- Et mål å stimulere tiltak for merking, rydding av eksisterende turløyper og opprettholde/utvikle sammenhengende sti/sykkelnett.
- Aktivt sikre allemannsretten
- Etablere kyststi
- Oppkjøp og/eller regulering av strandstrekninger, i sær sandstrender bør prioriteres
- Være en aktiv pådriver for å sikre at Forsvarets og Kystverkets områder, som ikke lenger skal nyttes til slike formål, overdras til kommunen for sikring og bevaring som friluftsområder.
- Arbeide aktivt for at det offentlige skal sikre areal til friluftsmål gjennom oppkjøp

Grønnstrukturplan 2004

Tiltak

Tiltak

- A-Listetiltak
- B-Listetiltak

Reguleringsgrense -forslag

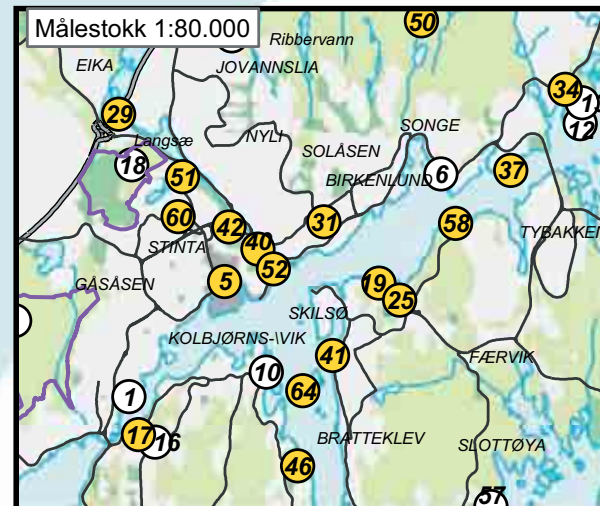
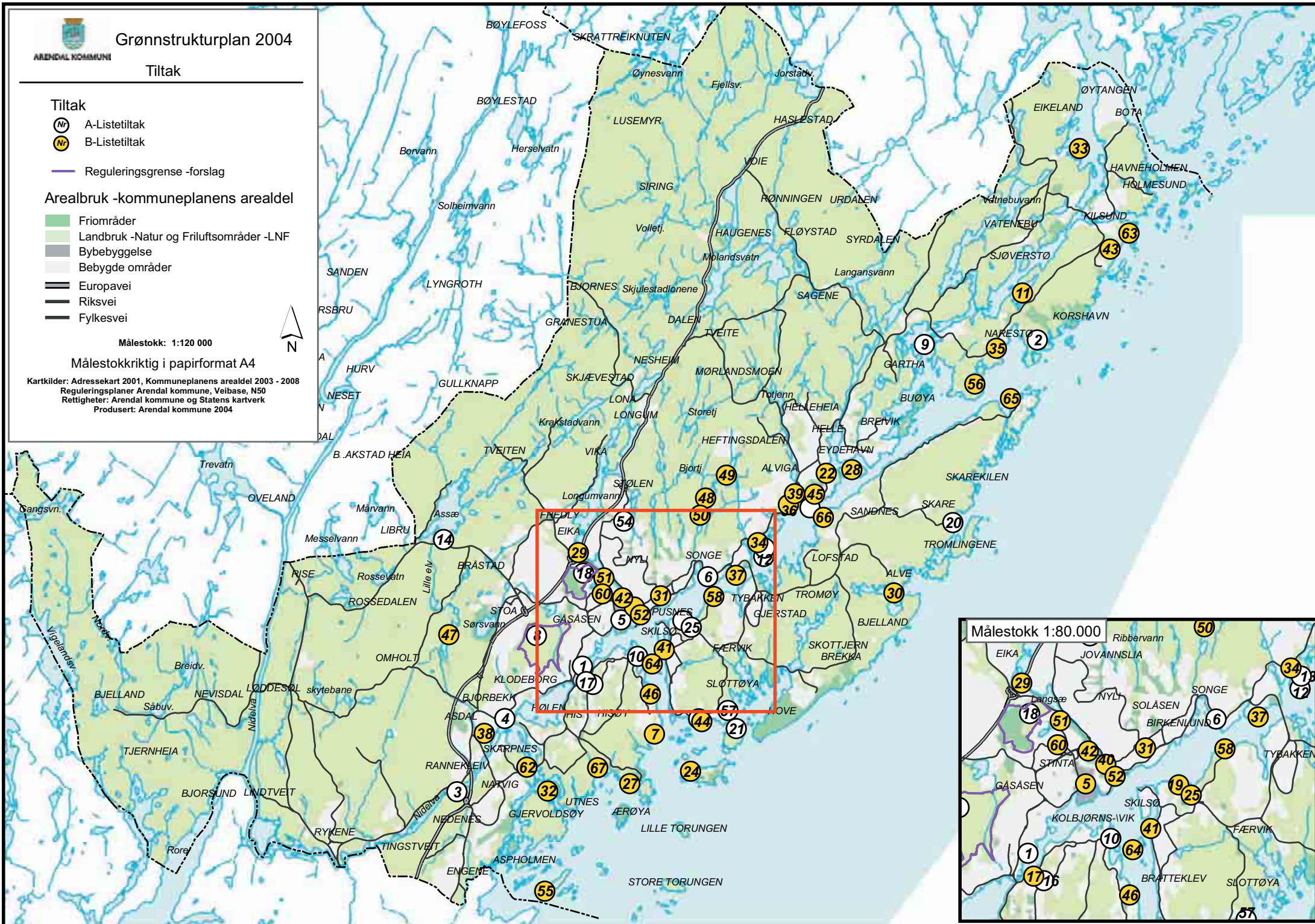
Arealbruk -kommuneplanens arealdel

- Friområder
- Landbruk -Natur og Friluftsområder -LNF
- Bybebyggelse
- Bebygde områder
- Europavei
- Riksvei
- Fylkesvei

Målestokk: 1:120 000

Målestokkriktig i papirformat A4

Kartkilder: Adressekart 2001, Kommuneplanens arealdel 2003 - 2008
Reguleringsplaner Arendal kommune, Veibase, N50
Rettigheter: Arendal kommune og Statens kartverk
Produsert: Arendal kommune 2004

Tiltak A-liste (Prioriterte tiltak)

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltak
Strømmen-Hansnes	1	Sikre smh. gangveg Strømbrua-Barbu: Gj.føre tiltak v/ 2 brudd ved Hansnes i henhold til avtale
Revesandstranda	23	Sikre råderett, gjennom kjøp. Tilrettelegging. Søke statlige og fylkeskomm. midler. Planavklaringer k-plan/reg.plan
Løkholmen	6	Sikre råderett, gjennom kjøp. Reguleringsplan må avklare omfang. Søke statlige og fylkeskomm. midler.
Styrsvika/Krana-Tromøy	19/25	Sikre råderett over badeområdet gjennom kjøp. Konkretisering av området tas opp i k-plan. Planavklaringer i k-plan/reg.plan. Søke midler fra stat/fylkeskommune.
Klokkerøya-Sørlandsleia	9	Sikre råderett, gjennom kjøp. (Sekundært evigvarende serv.)Søke statlige og fylkeskomm. midler. Planavklaringer k-plan/reg.plan.
Gjessøya	21	Slutføre arbeid. Omr. er sikret via servituttavtale, der DN står som avtalepart. Tilretteleggings- og opparbeidelsesplan/ordne finansiering
Bukkevika-Trømøy vest	57	Slutføre arbeid. Er sikret i kommunal regi./Regulert. Tilretteleggings- og opparbeidelsesplan/ordne finansiering.
Skinnefellen/Korshavn	2	Merking/tilrettelegging, gjennom å opparbeide p-plass , merke sti ut. Søke statlige og fylkeskomm. midler.
Jovann	54	Mulighet for gang/sykkelveg- fra Nylis byggeområder og helt til Longum park i grøntdrag. Bro over Jovann. Må finansieres/avtale med grunneier. Bør forsøkes gj.ført ved utbygging av Rønningen. Søke statlige og fylkeskomm. midler.
Eksisterende sandstrender		Opprettholde, evt. forbedre kvalitet på eksist.strender. Kjøpe på sand. Årlig sum må avsettes på budsjett. Fordeling må skje etter behov og muligheter

Revesandstranda

Styrsvika

Forts. Tiltak A-liste

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltak
Langs Nidelva, fra Hammeren bro til Langevoll/Tingstveit	3	Merking/avtaler med grunneiere. Søke statlige og fylkeskomm. midler. (Formål: Merke veger, stier og passasjer som i juridisk forstand er åpne for allmenn ferdsel, i første omgang i områder som er utsatt for ulovlig privatisering.)
Strømbua-Vrengen, langs Nidelva opp til Lillelv, via Skibberhei, Stemmen, Møllerplassen, butikken Asdal	4	Merking/avtaler med grunneiere. Søke statlige og fylkeskomm. midler. (Formål: Merke veger, stier og passasjer som i juridisk forstand er åpne for allmenn ferdsel, i første omgang i områder som er utsatt for ulovlig privatisering.)
Snarveier og smett i byen	Se oversiktskart neste side	Merking/avtaler med grunneiere i forhold til snarveier som er/skal være åpne for allmenn ferdsel. Søke statlige og fylkeskomm. midler.

Her har gått sti i uminnelige tider, men etter at det er anlagt plen over stien innbyr det ikke til allmenn ferdsel lenger. (Nidelva.)

I Arendal er det mange spennende smett og snarveier som kunne vært merket, slik at alle kunne være sikre på at det er lov å gå. Dette vil kunne gi spennende og nye oppdagelsesturer i byen vår. "Benveiskiltet" ble tegnet på 1970-tallet av Øystein Bjørlov.

I Tønsberg er det skiltet veier gjennom sentrum og tettbebyggelsen og ut til natur- og kulturområder. Et eksempel til etterfølgelse. I grønnplannens side 10 vises det på kart aktuelle veier å skilte, i tillegg til snarveiene på kart side 24.

ARENDALE KOMMUNE

Grønnstrukturplan 2004

Kartnavn

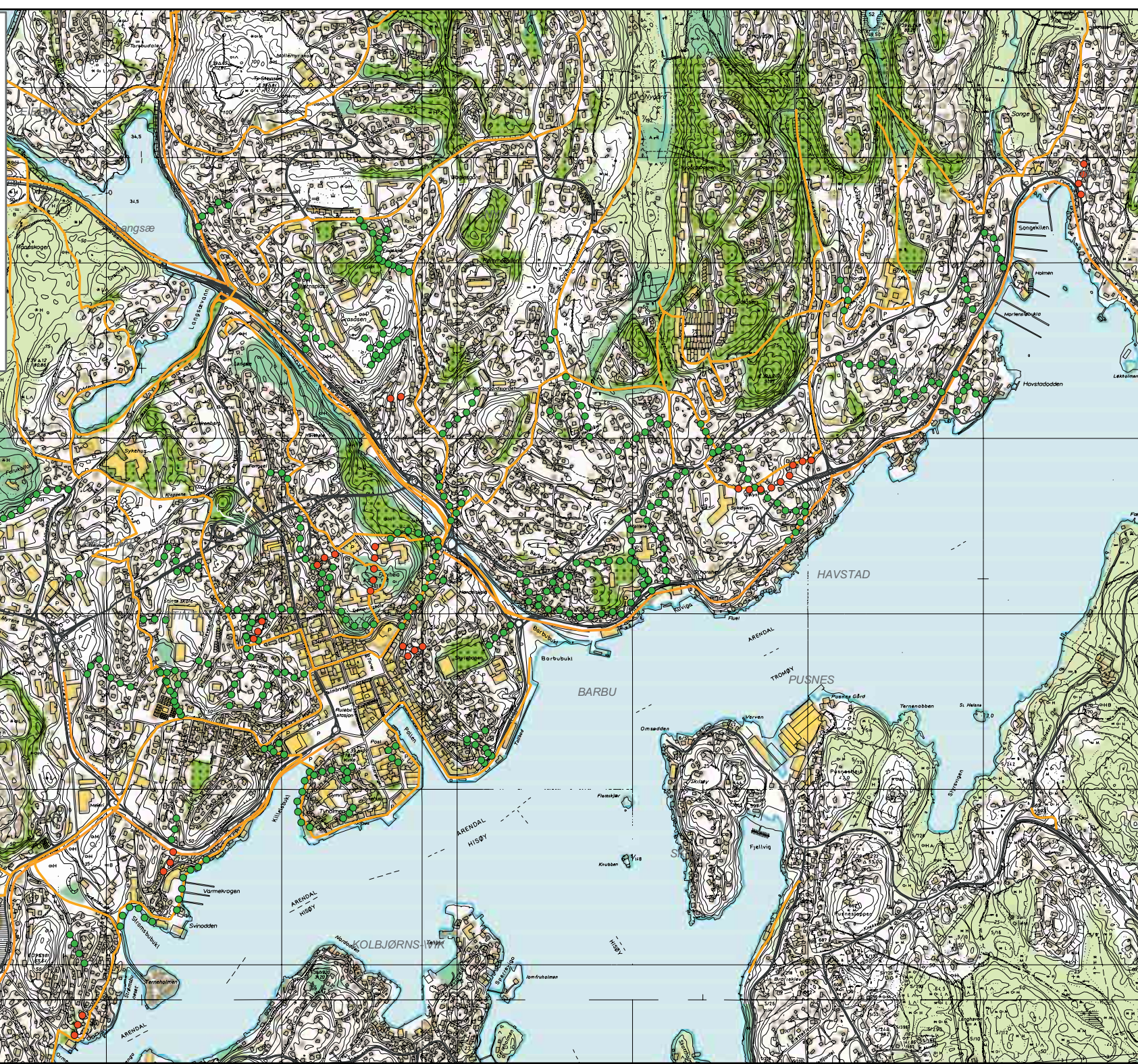
Snarveier

Tegnforklaring

- Snarveier som må utbedres/skiltes
- Snarveier som ikke trenger utbedring, men skiltes
- Vegforbindelse sentr./sjø/marka
- Reguleerte friområder
- Friområder
- Landbruk -natur og friluftsliv (LNF)

Målestokk: 1:15 000
Arkformat A4

Kartkilder: Adressekart 2001, Kommuneplanens arealdel 2003 - 2008
Reguleringsplaner Arendal kommune, Veibase, N50, ØK
Rettigheter: Arendal kommune og Statens kartverk
Produsert: Arendal kommune 2004

Forts. Tiltak A-liste

Område	Kar-tref.	Beskrivelse av tiltak
Prosjekt: Sti og løypeplan		Aktivt tilrettelegge for friluftsliv, gjennom løyper/stier. Revisjon av plan fra 1970. Registrere, prioritere områder som skal nedfelles på kart, gjennomføre skriftlige avtaler med grunneiere, ordne med p-forhold, avklare opparbeidelsesgrad, merking, rydding, opparbeiding, skjøtsel, informasjon, etc. I vedlegg til planen står forslag/innspill til sti- og løypeplan. Kyststi inngår, samt registrering av historiske veger. Arbeidet kan konkludere med at det kun skal gjennomføres delprosjekt. Store muligheter for samarbeid med frivillige. Noen stier er allerede registrert og digitalisert. Søke statlige og fylkeskomm. midler til både planarbeid og tilrettelegging.
Trollnes (Staoil/Essotomta)	12/13	Bevaring av området for framtiden med tanke på friluftsliv/bading. Hensyn til nåværende og framtidig boligutvikling. Arealfastsettelsen bør endres fra næringsformål, til LNF i k-planen. Videre båndlegging for regulering må evt. komme senere. Grunneiere: Arendal kommune og Esso.
Geitholmen	10	Sikre eksist.bruk/bading. Avtale m/grunneier om bruk/evt. tilrettelegging bør sikres for framtiden. Hvis ikke avtale oppnås, bør en gå veien om planprosesser, i første omgang i K-planens arealdel.
Bakken/Skibberhei-Hisøya	17	Disponert til LNF- Bør bli friområde i k-plan. Bakken-Skibberhei-Hisøya Gnr/bnr.305/222,216,1,896,895.

Forts. Tiltak A-liste

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltak
Åsbieskogen	8	Tilrettelegge for friluftsliv. Ved revisjon av k-plan: Avklare om og når endring av planformål i k-planens arealdel kan skje, til "Område båndlagt for regulering til friluftslivsformål" (4-årsfrist for regulering). Derneist regulering. Formål: Hindre videre nedbygging og avklare forholdet mellom skogbruk, kulturvern og friluftslivsinteressene. Kjøp og regulering står på B-liste.
Naudeneset-Assæv	14	Foreslås endret fra LNF til "Område båndlagt for regulering til friluftslivsformål" med tanke på sikring av badeplass og p-plass. (Utover skriftlige avtaler.) Tidspunkt må avklares i k-planprosessen. Derneist regulering.
Fransholmen/Saltrød øst for Paulus holme.	15	Er disponert til byggeområde i k-planen, bør bli friområde . Tas opp i k-planen.
Sagdammen – Hisøya	16	Er disponert til byggeområde i k-planen, bør bli friområde Tas opp i k-planen.
Rånaskogen-Granheia	18	Bør i k-planen avsettes som "område båndlagt for regulering", med 4-årsfrist for regulering. Tidspunkt avklares i k-plan (Formål: Friluftsområde, kirkegård og spesialområde bevaring.)
Sandvigen fort	7	Aktuelt friområde endres fra offentlig byggeområde til LNF i K-planen. Kjøp står på B-liste
Skarestrand	20	Avtale med grunneier /evt.regulering med tanke på sikring av offentlig brygge, for å sikre adkomst til Tromlingene.

Åsbieskogen/Solborgskogen

På Skarestrand er det behov for å sikre offentlig brygge for adkomst til Tromlingene

Rånaskogen/Granheia

Området er et viktig nærfriluftsområde og det foreslås at det ikke skjer ytterligere utbygging her. Området bør reguleres, med formål å avklare arealbruk og interessene knyttet til Arendal kirkegård og området omkring i friluftsyemed. Området bør kunne utvikles til en bynær skogspark, der kulturhistorie/gruvedrift og moderne kunstformidling på Bomuldsfabrikken kan ses i sammenheng med kirkegård og gi rom for spennende utvikling. Området inngår i en grønnkorridor som går fra Klodeborg/Bie og nordover inn i marka, bundet sammen av mer eller mindre sammenhengende stier. Det er et mål å utvikle denne sammenhengen bedre og videre mot byen/Barbu.

B-liste tiltak

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltak
Åsbieskogen	8	Kjøp, regulering
Gåsholmen /Øyna	65	Sikre råderett gjennom kjøp. Planavklaringer. Friområde på land mellom hyttebeb. Bro fra land.
Sandvigen fort	7	Sikre området for allmennheten, gjennom kjøp og regulering. Søke statlige tilskudd for kjøp. (På A står endring fra byggeområde til LNF)
Neskilen /Hellesundsåsen	22	Kultur/rekreasjonsområde. Gamle jerngruver, tidligere viktig utskipingshavn. Området er tidligere regulert til blant annet industri. Området må ses i sammenheng med Frisøya, muligens med bro over. Bør endres fra LNF til "Område båndlagt for regulering til friluftslivsformål /bevaringsformål når regulering er aktuelt, " i k-planen.
Ramsvika	56	Sandstrand, privat. Bør sikres bruk gjennom avtale. Alt. regulering/kjøp.
Merdø; inne-klemte områder	24	Det offentlige bør ha hånd om et sammenhengende friområde. Makesifte/kjøp/regulering/opprettning av K-plan.
Frisøya	28	Kjøp. Bør tilrettelegges for allmennhetens friluftsliv. Toalett, renovasjon, etc. Beiting/skjøtsel.
Sandstø	66	Sandstrand. (privat-sameie.) Regulert til fellesområde. Dersom off. tilr.l. må det omreguleres.
Lille Danmark -Tromøy	30	Bør sikres som sandstrand for allmennheten, gjennom avtale/evt. kjøp/reg.

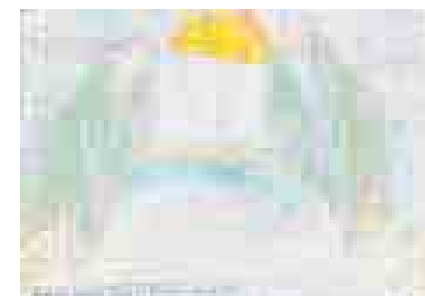
Frisøya innehar fine natur-og kulturkvaliteter som bør sikres og tilrettelegges. Med bro over i vest til Hellesundsåsen kan det utvikles et spennende rekreasjonsområde.

Lille Danmark. Populær sandstrand på Tromøya som bør sikres for allmennheten.

Forts. B-liste tiltak

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltak
Springvannsdammen, Høyveien	60	Sikring mot utbygging. Midt i tettbeb. Privat eie- Krever avklaring med grunneier. Bør bli planlagt friområde i-k-planen, reguleres og kjøpes.
Ramsøya-deler	32	Bør sikres slik at det kan tilrettelegges for allmennhetens friluftsliv. Primært oppkjøp, sek. avtale. Omsøke statl/f-komm. midler.
Fårholmen-Kilsund	33	Bør sikres slik at det kan tilrettelegges for allmennhetens friluftsliv. Kjøp/ evt.avtale. Omsøke statl/f-komm. midler.
Dyviga øst/Trollnes	34	Ny strand i bukt øst for Dyviga kan vurderes opparbeidet ved behov. Kjøp/ evt. avtale. Omsøke statl/f-komm. midler.
Skibeholmen-Narestø	35	Sikring av adkomst til kommunal grunn over privat grunn, gjennom avtale.
Lindvika, Saltrød	36	Sandstrand som er privat -og i bruk. Bør sikres for allmennheten, gjennom avtale.
Flaket med adkomst	27	Adkomst til Flaket må sikres og privatisering av selve Flaket forhindres, gjennom avtale primært. Sekundært gjennom regulering.
Lensmannspynten – Krøgenes	37	Badeplass. Bør merkes, tilrettelegges noe. Endre planformål i k-plan fra LNF til friområde i hht reg.plan
Lilleelv	38	Utbedring av bro over Lilleelv ved "Stemmen" for sikkerhet.
Saltrødbukta; Kommunalt område	39	Opparbeide Strand/sandvolley

Forts. B-liste tiltak

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltak
"Furua"-Timber	41	Istandsetting til badeplass. Avtale. Om nødv. ta bort 2 båtplasser
Jerkholmen	55	Behov for ny brygge for å bedre tilgjengeligheten
Kvaknes - Flosterøya	63	Adkomst til off.friområde over privat grunn må sikres gjennom avtale og adkomst merkes.
Brårvikkilen- Flosterøy	43	Badeplass-sikringsbehov
"Stranda" på Tromøya mellom Færvigøyren og Norheim	58	Sandstrandstrekning som bør sikres og tilrettelegges, primært gjennom kjøp, evt. gjennom avtale. Bør ses på i forb.med regulering av Marisberg.
Slaabervig	46	Istandsetting av hist.hageanlegg etter ferdig plan. Samarb.prosjekt komm/priv. I første omgang med personressurser fra komm.
Betrumsmyra-Stuenes	45	Bro-Betrumsmyra, for å bedre tilgjengelighet og forbvedre grøntdraget
Mjøvann	48/49	Opparbeiding av nye badeplasser ferskvann: Ett område i syden den på Mjøvatn og ett i nordenden.
Songebekken	50	Forbedre grøntdraget/tilgjengelighet: Broer , istandsetting. Samarbeid med skolen.
Vippa Camping vest-friområde	62	Regulert friområde bør sikres, gjennom kjøp

Manglende adkomst til
Kvaknes i øst

Vippa Camping -Vest

Forts. B-liste tiltak

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltak
Badeplass/stuping- Revesandspyn-ten	44	Sikre området for allmennheten
Skolenes uteareal		Følge opp Sosial- og helsedirektoratets rapport 2003 om Skolens uteareal og utvikle en kommunal politikk, samt utarbeide arealkrav og normer for barns utemiljø omkring skoler og barnehager. Initiativ må komme fra skolene.
Nærturområder skoler /barnehager		Avklare hvorvidt det er nødvendig å sikre de uteareal skoler og barnehager bruker i nærområdene, i forhold til om de er "truet" av utbyggingsinteresser. (Mange av områdene er avmerket på kart som innspill til i grønnstrukturplanen).Initiativ må komme fra skolene.
Barbuelva – fra sjøen til Bomuldsfabrikken	40	Utvikle elve/grøntkorridoren som kulturmiljø/gangveg.
Lekeområder		Revisjon av kommunens normer for lekeområder
Sjønære strandområder		Oppfølging av registrering "sjikanøse stengsler" langs sjøen
Naturparken på Fløyheia/Barbuvassdraget	42	Skogskjøtsel, opprydding, vedlikehold, opprustning
Brygger for allmennheten		Sikre avtalebrygger, Kilsund, Kalvøysund , mfl.

Barbuelva bør utvikles som en grønnkorridor, fra sjøen og helt opp til Bomuldsfabrikken, utviklet som en kulturakse, med gangveger, og skiltinfo om kulturhistorien i området med gangveg, der kulturhistorie synliggjøres kutlur-historie

Forts. B-liste tiltak

Område	Kartref.	Beskrivelse av tiltak
Jordbrukets kulturlandskap		Kartlegging av muligheter for samarbeidsprosjekt mellom grunneier-org. og friluftsent. for å få til tiltak som kan tilrettelegge og kanalisere ferdsel i utvalgte landbruksområder (Jordbrukets kulturlandskap)
Låddalsholmene	11	Kjøp/alt. evigvar. servitutt. Tilretteleggingstiltak som søppeltømming, WC, etc.
Sagvannene	47	Bro mellom midre og nedre Sagvann for å bedre tilgjengeligheten
Langsæ/Barbu	51/52	Tilrettelegge for badeplasser begge steder. Påse at det tas hensyn til i planlegging av områdene.
Vannveier/kanaler		Istandsetting av vannveier/kanaler, likeledes andre kulturminner som trengs synliggjort og tilrettelagt. Samarbeidsprosjekt med private. Eks.Rånakanalen,nr.29; Plansak.
Thorsens jorde over Havstad-tunnelen	31	Sikring mot utbygging. Midt i tettbeb. Privat eie. Avklaring med grunneier. Bør bli planlagt friområde i k-plan/reguleres/kjøpes.
Flødevigen	67	Merking av turløype, samt avklaring av ansvar for merking
Lille Skottholmen	64	Vurderes i k-plan for nytt planformål med mål om at holmen ikke bebygges/privatiseres. Sikring av holmen mot utbygging/som friområde. Tidligere bruk til næring synes utgått på dato.

Det er gjennomført ferdselsprosjekt i kulturlandskapet i flere fylker med hell. I Stange kommune har 15 grunneiere gått sammen om "Ottestadstien", en 15 km lang tursti som går gjennom et frodig landbruksområde. Det var en av grunneierne som tok initiativet til stien, fordi han ønsket at det skulle være mulig for folk flest å ferdes i landskapet. Erfaringene i ettertid er at stien har bidratt til å gjøre landbruket mer populært i nærmiljøet.

Planleggingsprinsipper og normer

I konkret planlegging av våre fysiske omgivelser er det behov for normer, kriterier og prinsipper som må følges opp i kommunens hverdag.

Forsøpling av våre felles omgivelser må slås ned på, gjennom å skape kvalitet i de offentlige rom (parker, plasser, institusjoner, idrettsanlegg, skoler, barnehager, veganlegg, etc.)

- Ved all reguleringsplanlegging og byggesaks/-enkelt-saksbehandling skal det tilstrebes at vi oppnår bedre betingelser for utøving av friluftsliv-/lek-og aktivitet.

- Det skal legges stor vekt på hensynet til estetikk og landskapsbilde i utformingen i plan- og byggesaker.

- Ved utbyggingsplaner og prosjekt ønsker Arendal kommune

at det redegjøres for hvordan terreng og vegetasjon skal bevares og hvordan vegetasjonen tenkes behandlet ved utbyggingen. Ved tett utnyttelse kan en ikke påregne bevaring av terreng og vegetasjon i selve inn-grepsområdet. Desto viktigere er det å sette av rikelig med plass til en grønn innramming. Dette er ikke nok påaktet.

- Tilgjengelighet for alle og universell utforming skal tilstrebes i alle utomhusanlegg, enten det er boligområder, institusjons-

anlegg, eller andre byggeprosjekt.

- I offentlige friområder, parker, idrettsanlegg, etc. skal det sikres god tilgjengelighet for hele

befolkningen, herunder bevegelseshemmede, orienteringshemmede og miljøhemmede, under hensyn til naturens tålegrense og områdets estetiske uttrykk. Det er et mål at turveier, friareal, stier, løyper, bade-, leke- og fiskeplasser tilrettelegges og utformes slik at de kan brukes på like vilkår av så stor del av befolkningen som mulig. For utvalgte steder bør det tilrettelegges særskilt.

- Ved fortetting og nybygging i **sjønære områder** skal det sikres god tilgjengelighet til og langs sjøen, og det skal taes tilstrekkelig hensyn til natur,

landskap, kulturmiljø og kulturminner. Småbåthavner, bryggeanlegg og lignende skal i størst mulig grad samlokaliseres som fellesanlegg. Det må imidlertid tas hensyn til landskap, topografi/terreng, med tanke på størrelser. I sær er det knyttet store utfordringer til småbåtanleggets anordninger på land. Det bør ikke legges opp til store parkeringsplasser for biler nært sjøen. I stedet bør det legges opp til gode muligheter for å kjøre til båthavna for av- og pålessing.

- Med hensyn til topografien hos oss, er det viktig i alle prosjekter å ta hensyn til allerede etablerte stier og løyper som fører fra tettbebyggelse og inn i marka. De ligger i naturlige drag og er ofte vanskelig å finne gode alternativer for.

- Istedenfor å etablere nye kvaliteter i boligområder må det etterstrebes å bevare bestående kvaliteter som kulturminner, vegetasjon, stier, naturlige lekeområder, terrengformasjoner, etc.

- Enhver søknad om endret arealbruk av regulerte grøntområder, eller bygging på naturmark skal dokumentere/ beskrive konsekvenser. (*Følger for landskapsbildet, bruken av området, om det er benyttet til barnelek, levested for dyr og planter, etc.*)

- **Grøntområdene i byggefelt skal reguleres til offentlige friområder.**

Erfaringene med regulering til private fellesareal er at de søkes omdisponert til byggeformål når boligområdet består av lite barn og unge, eller "en tar seg bare til rette." Viktige grøntområder bevares best når det offentlige har eiendomsretten. Når det gjelder skjøtsel og vedlikehold bør det imidlertid inngås avtaler med beboere innen boligområdet.

- Areal der en ønsker lekeplassutstyr reguleres til **"fellesområder-private."**

Bestemmelsene skal si hvilke

eiendommer området er felles for.

- **Grønne korridorer: Min. 50 m bredde**

En grønnekorridor er ikke det samme som en gangveg, såfremt det ikke er en viss andel naturmark omkring. Korridorene **kan** variere i bredde og omfang, men kvaliteten øker, desto bedre sammenhenger dem i mellom og jo bredere de er. Da gis best betingelser for vandring og spredning av dyr og planter, samt menneskers opplevelse og utøvelse av hverdagsfriluftslivet. Velbrukte

normer er at minimumsbredden er 50 m . Sti- og turveger i slike korridorer må være godt naturtilpasset. Belysning kan være aktuelt, men må vurderes fra område til område. Det bør være planfri kryssing av veger med mye trafikk, spesielt er dette viktig, dersom korridoren benyttes som skiløype om vinteren.

- **Passasjer**

Viktige forbindelser gjennom og mellom boligområder, næringsområder, eller andre byggeområder. Ofte smale, men svært viktige passasjer i grenseskiller. Gir gode snarveier og sammenknytninger . Viktig å være klar over ved fradelinger,

reguleringsplaner og byggesaksbehandling. Bredden bør være så bred som mulig, men "litt er bedre enn ingenting."

- **Lekeområder i boligfelt**

Forslag til kvalitetskrav :

- Mangfold; naturareal/tilrettelagte areal. Ulike aldersgrupper, ulike årstider, kupert/flatt terreng, universell utforming .

- Ikke utsatt for støy over 55 dB(A)

- Trafikksikker adkomst og helst ikke nært opp til veger, kryss og rundkjøringer

- Uteareal brattere enn 1:3 bør ikke regnes som leke- og oppholdsareal.

- Sol på 50 % av lekearealet kl. 15.00 ved jevndøgn*

(Husbanken påpeker at solinfall har vist seg å være en bedre indikator enn krav til areal og antall boliger. Godt med sol er ofte et resultat av god planleg-

ging og balansert tomteutnytting.)

- Best mulig skjermet mot vind og snødrev og være sikret mot støy, trafikk, forurensing og annen helsefare.
- Støyende og arealkrevende lek bør legges til tilstøtende grønt/friområder.

Reguleringsplaner må sikre tilstrekkelig store og egnede areal. Dersom det er lang avstand (over 500m) til naturområder utenfor byggefeltet, er det viktig å dekke opp et slikt behov innenfor planområdet.

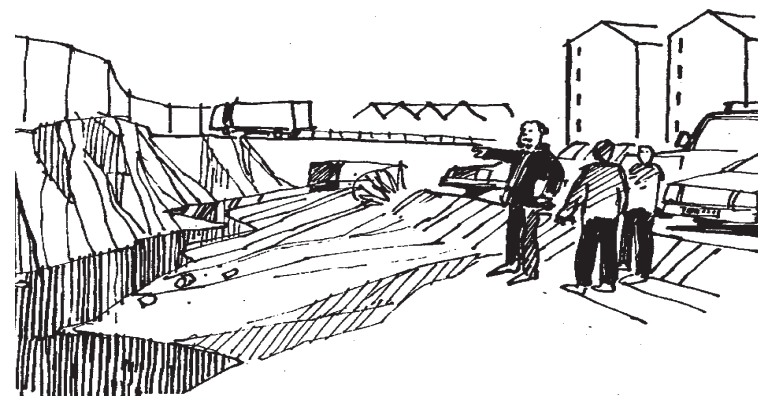
Ulike krav i bystrøk/vanlige boligfelt

I sentrumssonen, som skal defineres i egen kommunedelplan kan gjelde andre normer for lekeplassdekning. Krav til fellesareal og lekeareal bør være forskjellig i bystrøk og tradisjonelle boligfelt. I bystrøk med bygårder/leilig-

hetskompleks-/boligblokker er det viktig å ha fellesareal og halvprivate soner, som danner overganger mellom det "offentlige" og det private. Felles gårdsrom og de halvprivate sonene ved inngangsparti og trapperom bør planlegges særskilt, så disse skillene blir tydelige og gode. Tilstrekkelig avstand og skjerming er viktige stikkord.

Varierte lekemuligheter

Barn er ikke en ensartet gruppe. Ferdigheter og behov varierer fra individ til individ og forandrer seg med alderen. Dette må gjenspeiles i uteområdene.

Lekeplasser skal planlegges på likt nivå som andre funksjoner i et byggeområde. De skal ikke være områder som "blir igjen" når alt det andre er planlagt. Generelt har mange lekeplasser for liten andel med naturpreg, og utfordrende terreng, klatremuligheter, etc. Naturpregede lekeplasser krever større områder for å unngå slitasje, men er viktig i nærmiljøet. Slike områder vil også gi mindre behov for dyrt lekeplassutstyr. Viktig å være bevisst i plansammenheng er at lekeplassene ofte er de viktigste møteplassene også for voksne. Gode og varierte lekeplasser som tilbyr sosiale treffsteder vil gi høy kvalitet i et boligområde. Dette betyr at vi må legge opp til mangfold; alt fra sitteplasser, festplasser, sandlekeplasser for de minste, til 100 m- skogen, løkka og akebakken.

Særskilte utfordringer i grønnstrukturen

I grønnstrukturen er det spesielle knutepunkt, særskilte områdetyper og anlegg som krever ekstra oppmerksomhet, som for eksempel:

1. **Badeplasser**
2. **Jordbrukets kulturlandskap**
3. **Kirkegårdsanlegg**
4. **Historiske hageanlegg**
5. **Landskapsverdier**
6. **Byen/sentrum**
7. **Leke- og læreområder**

1. Badeplasser

Muligheter for bading har vi mange steder, både i ferskvann og sjø. Det mangler imidlertid avlastning for offentlig badestrand i ferskvann. Sørsvann er svært belastet og trenger et supplement. Assev ved Naudenes er tidligere nevnt, og Langsæ kan også vurderes som et sentrumsnært tilbud. Longumvann er reservevannsdrikkekilde og bør av den grunn ikke tilrettelegges ytterligere.

Ribbervann.

Ved sjøen er det særlig behov for offentlig tilrettelagte sandstrender. For barnefamilier er sandstrendene uvurderlige og Arendal har ikke flust med de, slik Grimstad har. Sikring av sandstrender langs sjøen bør ha høy prioritet.

2. Jordbrukets kulturlandskap

Jordbrukets kulturlandskap representerer ved siden av den produktive verdien, noen av de mest spennende områder for friluftslivet. Landskapet har blitt påvirket av menneskelig aktivitet og dyrehold gjennom generasjoner. Beitemark med steingjerder, styva trær og eldre ferdselsveger utgjør mange steder de fineste land-

Skirenn på jorder-Ottersland

skapsparker som gir stor estetisk opplevelsesverdi. Vinterstid er jordbrukslandskapet viktige arenaer for friluftsliv, dersom det er frossen eller snødekt mark.

Gjennom tilrettelegging for ferdsel i kulturlandskapet vil det åpne seg nye turmuligheter, med opplevelser knyttet til både natur og kultur. Eventuell tilrettelegging for ferdsel må skje i nært samarbeid med grunneierne. For grunneiere og bønder er det av stor verdi å få økt forståelse blant bybefolkningen om hvilke verdier som forvaltes gjennom å holde jorda i hevd. Ferdselstiltak, på landbrukets premisser, kan

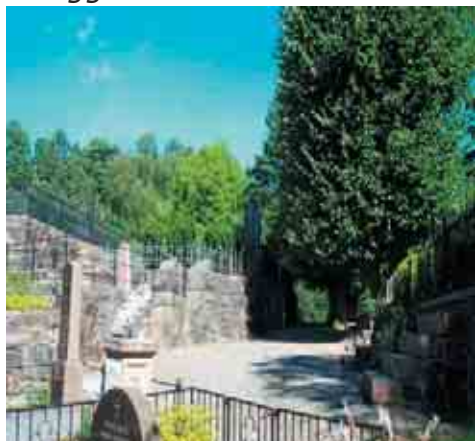

Sti i kulturlandskapet av stor verdi for allmennhet og liten betydning for bonden

oppøve større forståelse og respekt for verdiene av beiting og dyrking. Utfordringen er en balansert tilrettelegging. Dyrehold, gjerdehold og ferdsel er særskilte utfordringer i dette bildet.

3. Kirkegårdsanlegg

Gravplasser og kirkegårder utgjør svært verdifulle bidrag i grøntstrukturen og er antagelig våre eldste anlagte grøntområder. Av de kirkegårdene vi har i Arendal stiller Arendal kirkegård på Høgedal i en særklasse. Anlegget er omtalt som *en av Norges flotteste kirkegårdsanlegg!*

Arendal kirkegård -et flott parkanlegg!

For Arendals befolkning er det en skatt som er lite oppdaget. En stor utfordring er å få knyttet kirkegårdsanlegget bedre sammen med stisystemer mot byen, via Graneheia/Langsæ og mot Åsbieskogen, slik at

anlegget blir et naturlig knutepunkt i en større grøntplansammenheng. Dernest er det en minst like stor utfordring å gi en ansiktsløftning til en av hovedakomstene inn til anlegget:

Hovedadkomsten til Arendal kirkegård er lite severdig og respektløst med tanke på hva en kjører inn til.

Det er et stort behov for kirkegårdsutvidelse på Høgedal. Deres utvidelser må forholde seg til de fastsatte grensene for kirkegård i kommuneplanen er det fullt om ca. 10 år. Et alternativ er å ta i bruk områder i Graneheia til urnefelt. Her kan opparbeides en skogskirkegård, kombinert med stier til et rekreasjonsområde; en bynær kultur/og rekreasjonspark.

4. Historiske hageanlegg

Arendal har historisk hatt en stor kontaktflate mot Europa, og i seilskutetiden avstedkom reisene inspirasjon til ny arkitektur her hjemme, med tilhørende hageanlegg. Foruten "allmuens sjømannshager" ble det anlagt hageanlegg i tilknytning til de største gårdene, landstedene og villaene. Ofte ble større hageanlegg anlagt ut fra tidens rådende filosofier og sammenhenger, slik at det dannet seg ulike form- og stilretninger, som er beskrevet og gitt navn.

De ulike stilretningene innen bygningsarkitektur og hageanlegg kom til Norge noe senere enn ellers i Europa. Det er en utfordring ta hensyn til denne historiske verdien. Hensyn betyr blant annet å bevare sammenhenger, som gjør at vi kan lese og forstå hvordan anleggets ulike deler hørte sammen.

Tegning: Ola Hektoen Øverås

Av spennende hageanlegg og reminisenser i Arendal skal nevnes:

Sofienlund på Tromøya - barokkhage. I boken Norske haver i det 17. og 18. aarhundre skrevet av C. W. Schnitler i 1918, beskrives hagen på Sofienlund som "noget av det beste av den anlægskunst, som tankene fra Versailles har skapt her til lands."

Barokk er en formal hagestil, areal- og kostnadskrevende og lite utbredt i Norge. Barokkforbilde fantes i Ludvig den 14. Versailles. Monumental stil, lange akser trakk blikket utenfor parkens egentlige område. Det var symmetri, strengt klippet vegetasjon, sterk sammenheng hus-hage, perspektiver, akser og rom, alléer, klippede hekker, parterrer med farget grus, mm.

Tangen: Tidligere barokkanlegg, gjenværende bøke/lindeallé av enestående nasjonal verdi.

Slaabervig- tidligere hageanlegg i engelsk landskapstil. I naturparken, sørøst for hovedbygningen var det spa-sérveier, sitteplasser og dammer, og skogbunnen var ryddet. En av dammene var utformet som et 8-tall med buet bro over. I dag bare rester igjen.

Kokkeklassen. Hovedbygningen oppført på slutten av 1790-tallet i rokokkostil. Hageanlegget antagelig fra denne perioden. Fürsts gravsted, som er fredet, ligger like ved (nå på andre siden av Rv).

Strømsbu gård

5. Landskapsverdier

Det er viktig å ta stilling til om vi skal si nei til utbygging med hensyn til å bevare særtrekk i landskapet. Ofte er argumentasjonen for utbygging at ingen bruker området/det er ikke til noe!

Landskapsverdier er knyttet til opplevelsen av et landskap og bidrar til å danne lokale kulturer, folks velvære eller ikke. Det har betydning for stedets historie og identitet. **Natur**landskapet i Arendal og omegn preges av å være småkupert uten de store og særpregede formasjoner som markerer seg ut og gir retning og orientering. De fleste formasjonene er skogkledde små og store heier, ispedd frodige enger og oppstykkede jordbruksareal. Det er et mer mangfoldig landskap sammenlignet med de store åpne jordbrukslandskapene en finner nordøstover i landet.

Den europeiske landskapskonvensjonen ble vedtatt av Europarådets ministerkomité 19. juli 2000. Konvensjonen trådte i kraft 1. mars 2004 og skal iverksettes i hvert enkelt land. Konvensjonens hovedmål er å fremme vern, forvaltning og planlegging

av de landskap/de omgivelsene vi beveger oss til daglig.

Arendal innehar en unik landskapstype!

NIJOS (Norsk institutt for jord- og skogkartlegging) har delt Norge inn i landskapsregioner med utgangspunkt i de store og samlen- de karaktertrekkene i landskapet. Arendal ligger i landskapsregion 1 -Skagerrakkysten, som strekker seg fra svenskegrensen til Hidra i Vest-Agder. Videre er kysten i Aust-Agder delt inn i 8 landskapstyper. Viktig å være klar over for Arendal sin del er at vi innehar en kystlandskapstype som det kun finnes ett av i hele Aust-Agder, nemlig " Brakkvannsdelta;" en landskapstype som er svært sjelden innenfor hele landskapsregionen. Dette brakkvannsdelta ligger ved Nidelvas utløp. Dette har vi en spesiell utfordring i å ivareta.

Elvelandskapet er her så spesielt at det danner en egen landskapstype. Med rolige og karakteristiske meandringer slynger elva seg fra et småknauset bakland og rett ut i skjærgården. Strandlinja har tørrfall/mudderbanker som gir grunnlag for store våtmarks- sumper. Takrørbelter langs elva

er vanlig og bart fjell og oppstik- kende knauser ses ofte langs elveløpet.

I Norge er saltvannsdeltaene en svært truet naturtype, og menneskelig inngrep som bl.a. kanalisering og uttretting ødelegger deltaene. Nidelvas delta er imidlertid forholdsvis urørt, og små elvefor- bygninger og kanaler finnes kun i beskjeden målestokk. I tillegg til elva er det særlig våtmarksvege- tasjonen som karakteriserer elve- deltaene. Her finnes ofte et yrende

dyre- og fugleliv som, til tross for omkringliggende bebyggelse, får ligge uforstyrret av mennesker. Sumpmark gjør arealene lite egnet for ferdsel utenom båt.

Ved Nidelvas utløp har vi et brakkvannsdelta. En landskapstype det bare finnes ett av i hele Aust-Agder.

Gjengroing – en viktig utfordring

Våre kulturlandskap, enten det er i skjærgården eller i rurale strøk er utsatt for tilgroing. Dette er et nasjonalt problem, mye knyttet til rammevilkårene for landbruksdrift. Mindre dyrehold og beiting gir store konsekvenser for landskapet. Prosjekter som kan motvirke dette er viktige å prioritere for å opprettholde et åpent kulturlandskap.

Landskapsbilder mot sjøen i Arendal – 100 m byggeforbudsgrense

En viktig utfordring i Arendal er hvilke landskapsbilder vi ønsker å presentere mot sjøen i Tromøysund, Galtesund, indre led Flosterøya, osv. Det er viktig å ha et bevisst forhold til hvordan vi bygger, hvor vi bygger og hvor vi ikke bør bygge. Når vi ferdes på sjøen i båt

oppleves landskapet på en annen måte enn når vi beveger oss på land. Silhuetter og vegger i landskapsrommet er viktige elementer i oppfattelsen og opplevelsen av det landskapet vi beveger oss i. Det må kunne hevdes at en utbyggingsgrense mot sjøen er like viktig som en markagrense/

utbyggingsgrense mot skog og mark. Hvor denne grensen skal gå er et stort diskusjonstema. I nasjonal sammenheng er det et generelt byggeforbud i 100 metersbeltet langs sjøen. (Plan- og bygningslovens §17-2). Forbudet har noen unntak, blant annet der kommunen gjennom plan- og

bygningslovens prosessregler vedtar et utbyggingsområde. I de tilfellene hvor det er vedtatt et utbyggingsområde ned mot sjøen, må en likevel ivareta de hensyn som ligger bak byggeforbudet.

I områder nært sjøen som er vedtatt bygd ut, kan det imidlertid hevdes at hensyn til interessene som ligger bak det nasjonale byggeforbudet i noen tilfeller er å bygge nærmere sjøen enn 100 meter, nettopp med tanke på landskapsbildet. Et byggeforbud på 100 meter gjelder generelt og vil kunne virke uheldig, dersom det blir slavisk fulgt. Terrengmessige årsaker kan i enkelte tilfelle tale for en annen grense.

*Foto av bratt lise før Kilsund. Eks. på område som ikke bør bebygges av hensyn til et karakteristisk landskap i indre lei, et landskap svært sårbart for tekniske inn-
grep.*

6. Arendal by

Arendal har en tett flott bykjerne med kyst, sjø skog- og landbruksområder tett inntil og omkring. Sjøen og skjærgården ligger rett utenfor bykjernen og det er relativt korte avstander til skog- og landbruksområder.

I luftlinje er avstander:

Pollen - Ribbervann: 2,2 km

Pollen - Åsbieskogen: 1,8 km

Pollen - Myraområdet: 3,5 km

Langsæparken og byens gater, plasser og torg er svært viktige rekreasjonsområder. Likeledes Vaktårnheia, og Batteriet, som gir en fantastisk utsikt. I tillegg vet vi at Merdø og skjærgården for sentrumsbeboerne er like viktig som marka er for andre.

Men Arendal er ikke en spesiell grønn by, og mange har etterlyst mere grønt i sentrum, noe mangel på areal vanskeliggjør. Foruten Langsæparken i periferien av byen er det ingen parker med grassletter, store trær og vann; det som særpreger sentrum og den sentrumsnære

Arendals særmerke er bebygde heier

omegn er faktisk *bebygde* heier. Det grønne tilslaget utgjøres for en stor del av de private hagearealene.

Villaområdene nært inntil byen med sine hager utgjør således et viktig bidrag til at Arendal har et grønt preg. Disse områdene har en økologisk betydning, men også en visuell betydning, både i nær- og fjernvirkning og er med og former bylandskapet. Vegetasjonen i hager er en viktig miljøkvalitet og er med på å gi området identitet. Ved fortetting må det tas tilstrekkelig hensyn til disse kvalitetene, hvis ikke vil karakteristiske landskapstrekk endres over tid.

Fra Batteriet er en storslått utsikt!

Privathager er med og gir identitet!

Utfordringer sentrum:

- *Stort behov for flere sentrumsnære badeplasser, især i østlige deler av byen . (Barbukta, Kuviga, Båthuset, Løkholmen.)*
- *Sikring av ubebygde gjenværende areal langs sjøen innimellom bebyggelse og adkomst til slike.*
- *Mer treplanting og grønt i bykjernen.*
- *Tilrettelegging for barns aktivitet i sentrum.*
- *Merking av turmuligheter ut fra bykjernen/boligområdene omkring til grøntdrag og skogområder, slik folkestiene har fått sin merking.*
- *Mangel på utnyttelse/tilrettelegging av viktige nærområder som Naturparken/Vaktårnheia Granheia/Råna, Høgedal kirkegård, Vannveier og kanaler.*
- *Utvikling/bevaring , samt merking av snarveier, smett og rommene mellom husene; torg, plasser, gårdsrom, gateløp, beplantning, etc.*
- *Regulering og sikring av de mest brukte tur/lekeområdene i tettbebyggelsen, selv om dette betyr offentlig regulering av private areal.*

7. Leke –og lære!

Barn trenger spennende og utfordrende lekemuligheter. Selv om det kan opparbeides flotte lekeplasser byr naturen som oftest på de mest spennende og kreative mulighetene. Da må tilbudet ivaretas og utnyttes omkring boliger, skoler og barnehager! Naturen gir rom for undring, læring, fantasilek og kroppssøving.

Naturen byr ofte på de mest utfordrende lekemulighetene.

Barn i dagens samfunn tilbringer mye tid i barnehage, skole og SFO . Sosial og helsedirektoratet utgav i 2003 en rapport om Skolens uteareal. Et av de sentrale spørsmålene i rapporten er om man skal stille

krav til skolens utearealer, og i tilfellet hvilke krav. Undersøkelser viser blant annet at skolegårder er lite grønne, men domineres av asfalt- og grusflater, store ballbaner og lekeapparat som sklie, sandkasse og husker (Limstrand 2000). Problemene er størst i ungdomsskolen, på de klassetrinnene der elevene også er mest fysisk passive. Til tross for at utearealene er såpass mangelfulle, er det få kommuner som stiller krav til arealstørrelse og utforming, eller som har noen helhetlig politikk på feltet. Kommunenes spesielle ansvar blir særlig fremhevet.

I rapporten vises til studier fra Norges idrettshøyskole (NIH) at jenter og gutter mellom 9 og 15 år er 3 kg tyngre nå enn de var for 10 år siden. For lite fysisk aktivitet får hovedskylden for vektøkningen. I et slikt perspektiv blir attraktive skoleanlegg, der barn og unge oppholder seg store deler av dagen, særlig viktige. Studier viser at gode utearealer reduserer mengden vold, mobbing

og uro blant elevene og stimulerer trivsel, motivasjon og læringsevne.

Lekeplasser i boligområder

Det finnes i dag et sett med anbefalinger når det gjelder størrelser og krav til lekeareal. Arendal kommune har vedtatte normer, som bør vurderes revidert med hensyn til å få bedre kvalitet på lekeområdene.

Her er normer og retningslinjer fulgt, men opplevelser og kvalitetet en stor mangel. Det ligner mer på en hundegård enn en hyggelig møteplass.

Grønnstrukturplan 2004

Eksisterende friområder

Tegnforklaring

Friområde Nr. ref. tabell over friområder

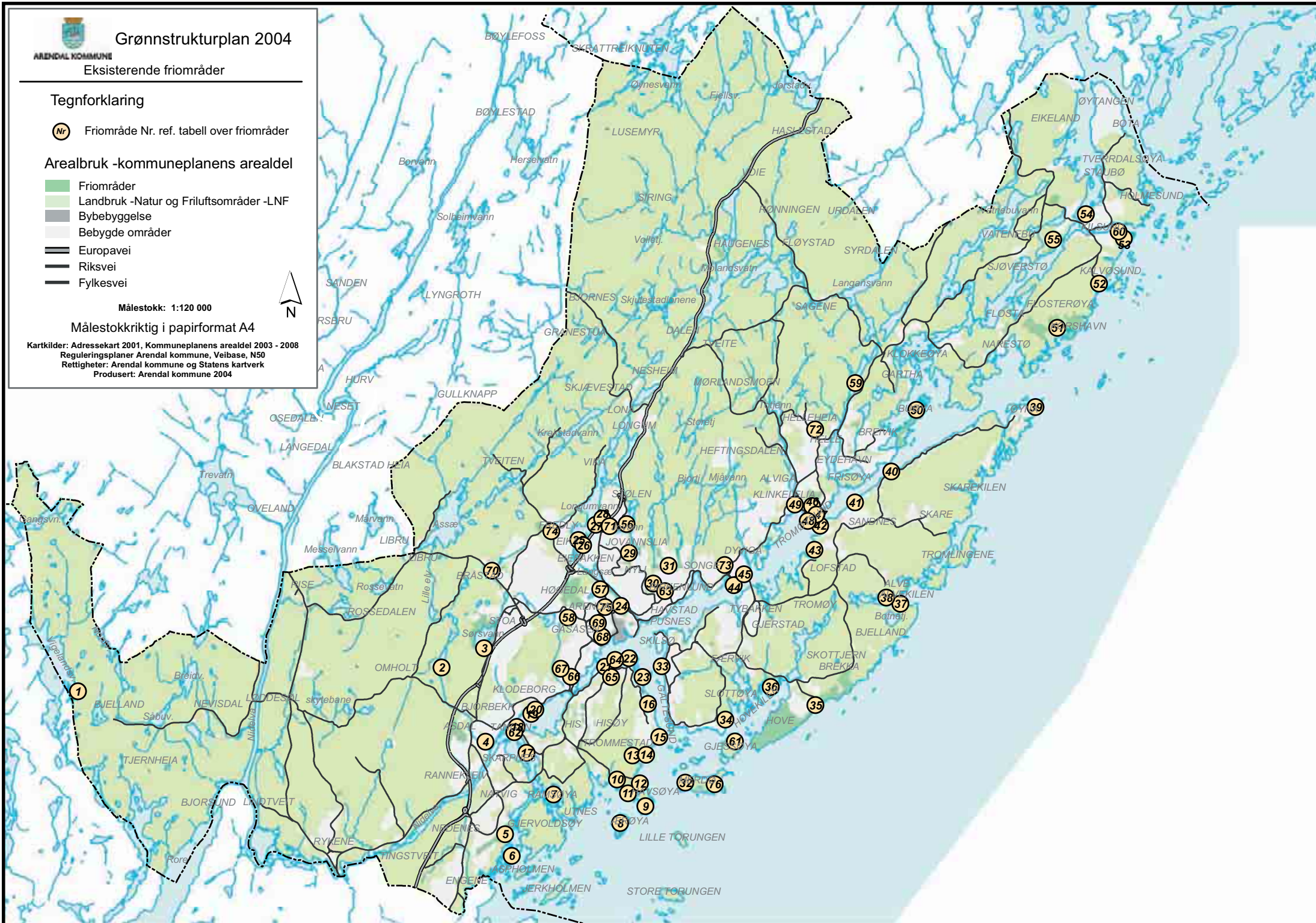
Arealbruk -kommuneplanens arealdel

- Friområder
- Landbruk -Natur og Friluftsområder -LNF
- Bybebyggelse
- Bebygde områder
- Europavei
- Riksvei
- Fylkesvei

Målestokk: 1:120 000

Målestokkriktig i papirformat A4

Kartkilder: Adressekart 2001, Kommuneplanens arealdel 2003 - 2008
Reguleringsplaner Arendal kommune, Veibase, N50
Rettigheter: Arendal kommune og Statens kartverk
Produsert: Arendal kommune 2004

Vedlegg

Prosjekt sti- og løypeplan

Her følger konkrete innspill til en ny sti-og løypeplan:

• Gamle ferdselsveger

Gamle ferdselsveger (postveier/kongeveier, vestlandske hovedvei, fjellmannsveier, ting/futeveier, preste/kirkeveier, vinterveier, veier knyttet til gruvedrift, verk og transportveier for skipsmaterialer), er ofte flotte kulturminner, med steinsettinger, broer og stabbesteiner. Flere strekk er i dag ofte igjengrodd og bortglemt, og nyere veger har overtatt. Det er også slik at de nye vegene er lagt over de gamle. Med unntak av den gamle Vestlandske hovedvei, har vi ikke gode kartfestede registreringer av gamle ferdselsveger i kommunen. Med riktig tilretteleggelse kan de gamle ferdselsvegene i dagens samfunn fungere godt som turveger, med rike opplevelser.

- Gangveg fra Strømmen bro til Hansnes, sikre sammenhengende gangveg til byen
- Ny sløyfe (forlengelse) på lysløypa rundt Ribbervann
- Stiforlengelse Nyli: Fra Kjerra/sti under Stemkjerrveien mot Jovann; forbindelse mot øst og Bjørnebo, samt bro over Jovann i vest, slik at en oppnår en forbindelse mot Moland Park.
- Kyststi
- Stiutbedring, merking/tilrettelegging omkring Høgedal kirkegård; Fra Bomuldsfabrikken over gruveområdet, til stien forbi Høgedal, Sti langs vassdraget fra Broa over veien inn til Høgedal og sørover
- Sti langs Nidelvas sør-side, fra Hammeren bro til Tingstveit; gml. sti delvis privatisert.
- Sti langs Songebekken, mellom kantsonen og jordene
- Sti langs Rånakanalen mot smykkefabrikken

- Ved Heitjennene: Sti mellom 2 områder skolen bruker.
- Vestlandske hovedveg; Opprusting fra grense Grimstad gjennom hele Arendal kommune. Vest for Furukollen brudd i vestlandske hovedvei mot Solborgvann, samt forbindelse mot Bjønnes/Bie, med mer. (En 150-200 lang trasè av Vestlandske Hovedvei, ligger fortsatt intakt mellom transformatorstasjonen ved Torbjørnsbu og jernbanetunnelen, fint oppmurt i skråningen, men overgrodd av kjerr. Denne veistrekningen er både et kulturminne og en mulig ressurs som ledd i en evt. tilrettelegging av et turveisystem som kan binde sammen Barbudalen og Langsæ-området i øst, med Aust-Agder Kulturhistoriske senter, Sørlandet Sykehus Arendal, Bomuldsfabrikken og Torbjørnsbo gruve, og over mot Høgedal og Granehei i vest, og dermed i kontakt med turveier videre vestover mot Åsbieskogen og nordover mot Harebakken og inn i marka.)
- Brudd i Vestlandske hovedvei ved Seldal, nord for Bjorbekk; Behov for avklaring om alternativ veg i rekreasjonssammenheng.
- Tromøya; adkomst til Lille Danmark
- Stiutbedring fra Svenskehagen til Barlinddalen
- Evt.lysløype ved Hisøy skole
- Ingeborgdalen/Ribbervann; sti rustes opp
- Tveitenløypa fra Arendal kirkegård mot Myra-ny planfri kryssing ved Flodda gård, alternativ løype må ses på i forb. med kommunedelplan for Myra-Bråsatad
- Sti langs Lilleelv, Stampefoss-Sagvannet utbedres, ny forbindelse langs elva til utløpet i Nidelva og herfra gjennom Vrengen til Strømmen.
- Gml. postveg mellom Songe og Saltrød merkes og ryddes. Forbindelse til Østkantløypa
- Tromøy, Tømmerstø, adkomst forbedres.
- Tromøy: Merking/adkomst til ferskvannsbadeplass Botnetjern
- Flosterøya v/Kalvøysund: Gjengrodde stier ryddes og merkes som turstier, forbindes med Kalvøysund.
- Merking av stier ; Hisøya, Vigeland/Bjelland, marka øst for

Byen; Saltrød/Songe. Øytan-
gen hytteområde, sti fra Kalv-
øysund til Korshavn, Stang-
neskilen, Sti ut til Korshavn,
Skinnefellen, + sti fra Labakken,
Tromøya øst, (Øyna- Ugelsmyr-
Hastensund)) Gjervoldsøy,
Natvigverven/Nidelva ,m.fl.

- Ovenfor Bota; sti inn til As-
keflu og utsiktsområde
- Sti gjennom Staubø-Sko-
gen ned til Staubø- Utfordring:
Adkomst gjennom bebyggelsen
ved Staubø. (Reg.)
- Få inn allerede merka stier/
tilrettelagte områder. (Eyde-
havn skole, stisystemet tilknyt-
tet Granestua, etc.)
- Viktige forbindelser som
bør merkes/tilrettelegges: Fra
Engene kirke mot Bjønnum/
Tingstveit
- Viktige turområder Lange-
vollskogen/Tingstveit
- Utbedring av stisystem
Svenskehagen- Flageborg, vi-
dere mot Grimstad
- Råna-kanalen og andre
vannkanaler; stier langs disse
- Vestkantløypa, brudd:
Langsæ/ Graneheia og Kirke-
gården/ Furukollen/ Bjønnes.
- Sti mellom Heitjennene øst

for byen (Birkenlund)

- Sti langs Hovekilen/ Sandum
bro til Slottøya: Gammel sti
privatisert.
- Sti mellom Stølsviga/Vrakvi-
ga og Grauteviga
- Turområde/utsikt-Tverrdals
øy

Rettigheter og plikter – sentralt lovverk

Allemannsretten er en historisk
rettighet som er hjemlet i friluftsl-
loven.

Den viktigste og mest grunnleg-
gende bestanddelen i allemanns-
retten er **ferdselsretten**.

Grunneier eller bruker har rett til å
visé bort folk som opptre hen-
synsløst eller ved utilbørlig adferd
utsetter eiendommen eller beret-
tigede interesser for skade eller
ulempe.

Allemannsretten, retten til fri ferd-
sel og opphold i naturen er knytta
til **type områder** og ikke til eien-
doms- eller planmessig status.

Ferdsel:

Plan og bygningsloven, samt
friluftsløven er det viktigste lov-
grunnlaget for ferdsel i naturen.

Det er adgang til å holde i hevd
gamle stier og ferdselsårer for all-
mennhetens ferdsel til fots, på ski,
osv. Dette bør skje i samarbeid
med grunneier.

Opparbeiding av **nye** stier og løy-
per, eller vesentlig utvidelse eller
endring av eksisterende, prepa-
rering av løyper og opparbeiding
av badeplasser, krever avtale med
grunneier eller rettighet sikret på
annen måte.

Kommunen kan stanse påbegynt
arbeid i strid med friluftsløvens §
13 jf. § 40. Helt eller delvis opp-
ført byggverk, stengsler eller an-
nen innretning, skilt eller kunngjø-
ringer som strider mot forbud eller
pålegg gitt i eller i medhold av
friluftsløven, kan kommunen kreve
fjernet på den skyldiges kostnad,
jf. § 40 annet ledd.

Miljøverndepartementets på- pekninger (med utgangspunkt i friluftsløven)

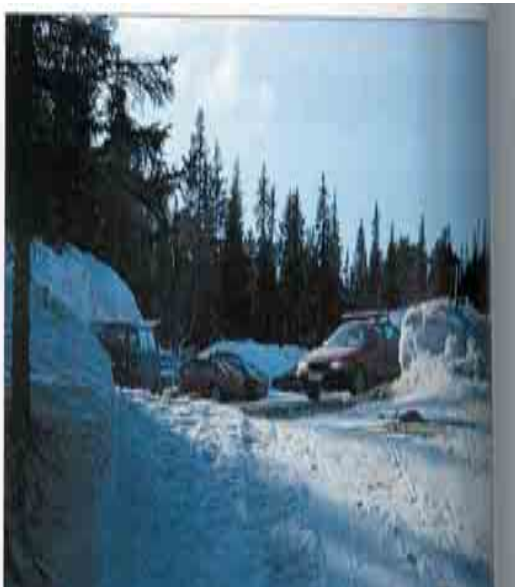
- Det er tillatt å ferdes til fots i
utmark hele året.
- Retten til ferdsel til fots på
innmark er omhandlet i § 3 i
friluftsløven og er naturlig nok
adskillig mer begrenset. Retten er
begrenset både når det gjelder tid
og sted. Det er kun rett til vinter-

ferdsel i innmark; sommerstid må
man holde seg til veger eller stier
i innmark som er åpne for allmenn
ferdsel. Ferdselsretten gjelder kun
i tiden mellom 14. oktober og 30.
april - men bare dersom marken
er frosset eller snølagt.

- Vinterferdsel er likevel ikke til-
latt på alle typer innmark.
- Vanlig ferdsel med hund inngår
også i den alminnelige ferdsels-
rett, såfremt båndtvangsregler
overholdes.
- Ferdsel til fots på privat veg er
tillatt. Det må gjelde også for pri-
vat veg som er omgitt av innmark,
med unntak av veg som går over
tun, gårdsplasser, hager o.l.
- En kan sykle fritt på fjellet
(såfremt det skjer hensynsfullt
og varsomt), mens man utenom
fjellområdene må holde seg til veg
eller sti.

- Sykling på *innmark* er ikke omhandlet i friluftsløven, og det er naturlig nok ikke tillatt uten grunneierens samtykke
- Ridning er bare tillatt på «veg eller sti i utmark».
- Kommunen kan med samtykke av eieren eller brukeren forby ridning på nærmere angitte strekninger. Det kan være aktuelt dersom riding skjer i traséer som benyttes til andre former for aktiviteter, som skigåing eller turgåing, og det oppstår konflikter som ikke lar seg løse frivillig, eller dersom ridningen gir terrengskader av betydning.
- Det er tillatt å bruke hestekjøretøy på privat veg, med mindre grunneieren har nedlagt forbud mot det.
- Den alminnelige ferdselsrett for allmennheten etter friluftsløven omfatter ikke bruk av motorkjøretøy på fremmed eiendom. Grunneieren kan således nekte slik ferdsel på sin eiendom.
- Eieren av privat veg kan forby kjøring av motorvogn på vegen, samt parkering på eller langs vegen.

Parkering :

Etter friluftsløvens § 4 er det tillatt å parkere kjøretøyer i utmark langs vegene. Ved privat veg er det tillatt med mindre grunneieren har forbudt det, og langs offentlig veg såfremt det ikke volder nevneverdig skade eller ulempe. Det er lagt til grunn at disse bestemmelsene også gjelder for bobiler, campingvogner og liknende, og også når disse kjøretøyene parkeres i forbindelse med overnatting. Miljøverndepartementet har antatt at avstandsbestemmelsen i friluftsløvens § 9 annet ledd om at telt må settes opp minst 150 meter

fra bebodd hus (hytte), også vil gjelde for campingvogner. For øvrig har departementet antatt at campingvogner o.l. ikke omfattes av § 9, men at det er nødvendig med grunneierens samtykke for plassering av campingvogner, bobiler o.l. utenfor det området som omfattes av parkeringsadgangen i § 4. Plassering av slike innretninger som medfører motorferdsel i utmark, vil for øvrig bli rammet at det generelle forbudet i lov om motorferdsel i utmark og vassdrag. Forbudet gjelder ved plassering utenfor det området langs veg som § 4 omhandler.

Den enkelte kommune har visse muligheter til å regulere slik parkering ved fastsetting av atferdsregler etter friluftsløvens § 15, men da bare for friluftsområder der utfarten er stor. Vedtekter etter plan- og bygningslovens § 85 vil normalt være et mer egnet virkemiddel for regulering

Adgangen til å slå seg ned og ta en rast er ikke like vid som adgangen til ferdsel.

I *utmark* har man ikke bare ferdselsrett, men også rett til å ta plass til rasting, solbad, overnatting og liknende opphold, såfremt det ikke skjer til utilbørlig fortrengsel eller ulempe for andre.

I *utmark* er det tillatt å telte, med de begrensninger som framgår av § 9.

Det er ikke tillatt å sette opp telt så nær bebodd hus eller hytte at det forstyrrer beboernes fred, og avstanden må være minst 150 meter. Det innebærer at det ikke er tillatt med plassering av telt nærmere bebodd hus (hytte) enn 150 meter, og at større avstand kan være påkrevet dersom privatlivets fred ellers blir forstyrret. Det kan lett være tilfelle f.eks. i åpent, flatt terreng. 150-meters grensen er således ingen absolutt grense, det må foretas en nærmere skjønnsmessig vurdering.

Det er kun «bebodd» hus (hytte) som er beskyttet ved denne avstandsbestemmelsen. Det siktes her til hus som for tiden er bebodd. En hytte vil bare være beskyttet i den tid den benyttes; et tomt sommerhus har ingen avstandsbeskyttelse mot telting. Etter 2 døgn må teltet flyttes vekk fra området.

På høyfjellet og på område som ligger langt fra bebyggelse, gjelder ikke 2-døgns-reglen. Telting over lengre tid er tillatt, dersom det ikke må reknes med at det kan medføre nevneverdig skade eller ulempe.

Sjøområder:

I friluftslovens § 6 første ledd framgår det at det er fri ferdsel også på sjøen; ferdselen med båt er fri for enhver. Med «sjøen» siktes til vannområdene langs kysten. Ferdsel er tillatt så langt inn som sjøen dekker stranden, også i området mellom marbakken og stranden hvor sjøbunnen er undergitt eiendomsrett. Grensen for eiendomsretten til sjøgrunnen går vanligvis ved marbakken (dvs. der det blir brådypt) der denne kan påvises, og ellers vanligvis ved 2 meters dyp.

Ved ferdsel på sjøen er det ikke tillatt å slå seg til utilbørlig nær bebyggelse, jf prinsippet i friluftslovens § 9 om opphold i utmark, som må anvendes tilsvarende for opphold på sjøen, ihvertfall når det gjelder opphold innenfor marbakken (dvs. området undergitt privat eiendomsrett). Det innebærer at man ved overnatting i båt ikke bør slå seg til nærmere enn 150 meter fra bebodd hus eller hytte. I skjærgårdsparker og andre områder som er særskilt tilrettelagt for friluftsliv vil det ofte være anlagt båt plasser slik at kravet om avstand ikke vil gjelde. Båtliv er for mange en populær form for friluftsliv, og i den forbindelse er det viktig også å kunne

gå i land. Friluftslovens § 7 gir regler om adgangen til å legge til med båt på andres eiendom. Det er fri adgang til for kortere tid å dra i land båt på strandstrekning i utmark, samt å nytte fortøyningsinnretninger som ringer, bolter o.l. dersom det ikke er til utilbørlig fortrenghet for eier eller bruker. Slike innretninger kan ellers ikke brukes dersom eieren eller brukeren har forbudt det. Det er ikke tillatt å legge til ved kai eller brygge uten samtykke fra eieren eller brukeren.

Retten til å landsette båt gjelder under ferdsel og for kortere tid. Det gis således ingen hjemmel for å legge båt i opplag på fremmed grunn. Retten til å dra i land båt omfatter også rett til fortøyning til trær, bergrabber, steiner eller liknende som måtte være egnet og som naturlig finnes på stedet. Innretninger som er anlagt i fjellet for fortøyning, som ringer, bolter og liknende finnes mange steder, til dels fra gammelt av. Kortvarig bruk av slike er også vanligvis tillatt, da det skal mye til for å at bruken anses for utilbørlig fortrenghet. Det antas også å være adgang til for kortere tid å feste midlertidige fortøyningsbolter i grunnen, dersom disse fjernes etter bruk.

Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag

av 10. juni 1977 setter som utgangspunkt forbud mot motorferdsel i utmark og vassdrag og legger således begrensninger på bruk av motorbåt og på landing og start med luftfartøy på vassdrag, samt på bruk av motorkjøretøy på islagt vassdrag. Ferdsel med motorbåt i vassdrag er tillatt på større innsjøer (minst 2 kvadratkilometer), på elvestrekninger, og på mindre innsjøer som inngår som en del av et farbart vassdrag. Kommunen kan gi andre bestemmelser gjennom forskrift eller gi enkelttillatelser, dersom det foreligger særlige grunner. For islagte vassdrag gjelder na-

sjonal forskrift for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag fastsatt av Miljøverndepartementet 15. mai 1988, hvor etter nyttekjøring med snøscooter kan tillates, mens fornøyleskjøring er forbudt. Bilkjøring vil vanligvis ikke være tillatt.

Utsikt mot byen fra Uglebo

Kart eller annen info: Kontakt Arendal kommune
eller se : www.arendal.kommune.no
e-mail: kristin.floystad@arendal.kommune.no